

”Bättre att ha en glad pappa på eftermiddagen än en arg pappa hela dagen”

En studie om fäders syn på delad föräldraledighet

Katarina Linnarsson
Lisa Malmberg

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att lyfta fram och analysera mäns erfarenheter av och attityder till delad föräldraledighet. Metoden som används är semistrukturerade fokusgrupper och deltagarna är svenska medelklassfäder i olika åldrar. De analytiska begrepp som används är kön/genus, maskulinitet, heteronormativitet och faderskap. Utifrån det empiriska materialet har fyra diskursiva praktiker identifierats: den nostalgiske, den delaktige, den förhandlande och den oppositionelle. Dessa praktiker representerar en omförhandling från den traditionella hegemoniska maskuliniteten, den nostalgiske, till den jämställda hegemoniska maskuliniteten, den oppositionelle. Den nostalgiske maskuliniteten tar inte ut någon föräldraledighet medan den oppositionelle delar lika med sin partner. De flesta män representerar dock ett mellanting och tar ut cirka tre månader av föräldraledigheten. Ett glapp kan således skönjas mellan idealet, ”den jämställda mannen”, och praktiken. Just därför är det av stor vikt att individualisera föräldraförsäkringen och på så sätt få praktiken likställd med idealet.

Nyckelord: föräldraledighet, genus, heteronormativitet, jämställdhet, maskulinitet

Abstract

The purpose of this study is to highlight and analyze the experiences and attitudes of men regarding shared parental leave. The method that is used in this study is semi-structured focus groups and the participants are Swedish middle class fathers of different ages. The theoretical framework encompasses fatherhood, masculinity and heteronormativity. On the basis of the empirical material four discursive practices have been identified; the nostalgic, the participating, the negotiating and the opponent. These practices represent a negotiation of the hegemonic masculinity from the traditional hegemonic masculinity, the nostalgic, to the hegemonic masculinity focused on gender equality, the opponent. The nostalgic takes no parental leave while the opponent equally shares the leave with his partner. Most men, however, choose a middle way and use approximately three months of the parental leave. We established an unbalanced link in between the idea of the gender equal man and his practices. It is therefore of great importance to individualize parental leave and make the practice equal to the ideal.

Keywords: gender, gender equality, heteronormativity, masculinity, parental leave

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.2	Disposition	3
1.3	Källkritik	3
2	Bakgrund	4
2.1	Föräldraförsäkringen	4
2.2	Pappapolitiken och faderskapsidealet	6
2.2.1	Påverkar föräldraförsäkringspolitiken papporna?	6
3	Tidigare forskning	8
3.1	Orsaker till nyttjande av föräldrapenning.....	8
3.1.1	Vad säger föräldrarna själva?.....	8
3.1.2	Ekonomi	9
3.1.3	Klass, utbildning, etnicitet och regionala skillnader	10
3.1.4	Barnets bästa	11
3.1.5	De könsbundna föräldrarollerna.....	11
3.2	Arbetsliv, jämställdhet och föräldraledighet	13
4	Teoretiska perspektiv	14
4.1	Epistemologiska utgångspunkter.....	15
4.1.1	Erfarenheter	15
4.1.2	Medvetandegörande	16
4.2	Den hegemoniska fadersfrånvaron.....	16
4.2.1	Fadersfrånvaro och olika fadersideal	16
4.2.2	Hegemonisk maskulinitet.....	17
4.2.3	Leder jämställdhetsidealet till en förändring?	19
4.2.4	Diskrepansen mellan ideal och praktik	20
4.2.5	Biologi eller bara tid?	22
4.3	Jämställdhet och heteronormativitet.....	23
4.3.1	Jämställdhetsdiskursen och det heterosexuella parförhållandet.....	23
4.3.2	Den heterosexuella matrisen	24
4.3.3	Jämställdhetsdiskursen och det heterosexuella föräldraskapet	25
5	Metod	27
5.1	Fokusgrupper.....	27
5.1.1	Strukturerad eller ostrukturerad	28

5.2	Metodologiska reflektioner	29
5.3	Empiriskt material	30
6	Analys.....	31
6.1	Diskursiva praktiker	32
6.1.1	Den nostalgiske	32
6.1.2	Den delaktige.....	34
6.1.3	Den förhandlande	35
6.1.4	Den oppositionelle.....	37
6.2	Teman.....	39
6.2.1	Arbetslivet	39
6.2.2	Ekonomi	42
6.2.3	Parförhållandet	44
6.2.4	Barnets bästa	46
6.2.5	Föräldraförsäkringens uppbyggnad och fördelning	48
7	Avslutande reflektioner	52
8	Referenser.....	56
8.1	Tryckta källor	56
8.2	Nätpublicerade källor	58
8.3	Muntliga källor	58
8.3.1	Fokusgrupperna.....	58
9	Bilagor.....	59
9.1	Fokusgruppernas sammansättning	59
9.1.1	Ålder.....	59
9.1.2	Utbildning.....	60
9.1.3	Arbetsplats.....	60
9.2	Rekrytering.....	61
9.3	Intervjuguide för fokusgrupperna.....	62

1 Inledning

Sverige har i jämförelse med många andra länder i världen länge legat i täten för diskussioner kring jämställdhetsfrågor inom familjepolitiken och har idag världens mest generösa föräldraförsäkring. Den svenska välfärdsstaten har på många sätt försökt få familjen att agera i enlighet med de ideal och värderingar som dominerat den offentliga debatten. Redan i början av 1970-talet gavs ordet jämställdhet stor tyngd. Att få familjen jämställd blev ett av statens mål och idag är det snarare medlet för att nå dit än målet i sig som väcker debatt. (Klinth 2002, s. 13ff)

Även om många jämställdhetsåtgärder fokuserats på kvinnan har kraven på att även göra män delaktiga i detta arbete varit relativt starka i Sverige. Att förändra de svenska männen och göra dem till bra och deltagande pappor blev en del av målet för att reformera och modernisera det svenska samhället (Klinth 2002, s. 14ff) Sedan män år 1974 fick möjlighet att ta ut föräldraledighet har faders uttag av ledigheten kommit att bli en viktig jämställdhetsfråga och många kampanjer för att öka mäns uttag har därmed förts. (Bekkengen 2002, s. 10ff)

Än idag är mäns faderliga ansvar ett hett ämne. Debatten kring hur män ska förmå att ta ut mer föräldraledighet är en aldrig sinande källa till diskussion och huruvida lösningen är vårdnadsbidrag, jämställdhetsbonus eller individualiserad, så kallad kvoterad, föräldraförsäkring återstår att se. Klart är dock att det fortfarande finns en hel del föreställningar om faderns och moderns olika roller i familjen inte minst hos många arbetsgivare. (SOU 2005:73) Talet om den familjeorienterade fadern stannar många gånger vid just tal och gapet mellan ideal och praktik är ofta milsvitt. Att tycka och förespråka något är som bekant inte samma sak som att agera i praktiken. (Bekkengen 2002, s. 43)

Fortfarande tar män i Sverige idag endast ut ca tjugo procent av föräldraledigheten och endast tre procent av alla föräldrapar delar lika på föräldraledigheten (Engström 2006). Föräldrapar i Sverige har alltså i trettio år haft möjligheten att dela lika och fortfarande är så inte fallet; vi frågar oss varför? Forskningen kring familj och faderskap är omfattande och diskussionerna många. I föreliggande arbete försöker vi föra en diskussion som tar sin utgångspunkt i männens perspektiv. Detta gör vi genom att använda oss av fokusgrupper kring ämnet föräldraledighet med män i olika åldrar och med skilda erfarenheter. Eftersom ingen tidigare, oss veterligen, har arbetat med fokusgrupper inom detta forskningsfält anser

vi att vår uppsats kan bidra med nya perspektiv i frågan. Vårt arbete med fokusgrupper gör det möjligt att studera hur diskurser reproduceras och omdefinieras.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med detta arbete är att studera hur mäns reproduktiva arbete kan förstås utifrån deras perspektiv på delad föräldraledighet. Vi vill genom fokusgrupper undersöka vad föräldraledighet betyder för fäder och hur fäder i olika åldrar och med skilda erfarenheter förhåller sig till föräldraledighet. I de diskussioner som skapas hoppas vi kunna få en djupare förståelse för de upplevelser, erfarenheter och diskussioner som män har kring sin egen och andras eventuella föräldraledighet och vad det är som gör att de i lägre grad än kvinnor tar ut föräldraledighet. Genom att kontextualisera vårt material till den aktuella samhällsdebatten angående föräldraledighet önskar vi bredda förståelsen av ämnet. Vi vill även koppla diskussionen om föräldraledighet till arbetslivet och undersöka hur arbetslivets normer kring vem som förväntas vara föräldraledighet eventuellt påverkar mäns val. Förutom detta vill vi analysera materialet utifrån normer av kön/genus¹, maskulinitet och faderskap samt det heterosexuella föräldraskapet.

Det är av stor vikt att även problematisera mannens delaktighet i föräldraskapet och påpeka att faders uttag av föräldraförsäkringen inte alltid är det bästa för barnet² samt att faders uttag av föräldraförsäkringen inte automatiskt leder till ett jämställt föräldraskap³.

Med ett feministiskt perspektiv⁴ vill vi skapa en förståelse för varför mäns uttag av föräldraledighet är så pass lågt som det är idag. I arbetet använder vi oss av kvalitativ metod och vår huvudfråga är:

---

¹ Vi har valt att använda begreppet kön/genus, detta eftersom vi anser att både kön och genus är relevanta i vår uppsats. Uppsatsen behandlar det reproduktiva arbetet vilket är starkt knutet till kön men samtidigt menar vi att det är viktigt att med begreppet genus visa att det finns flera variationer av kön.

² Som Maria Eriksson (2003) visar i avhandlingen *I skuggan av pappa – Familjerätten och hanteringen av faders våld* kan politik som avser ett jämställt föräldraskap leda till oavsedda konsekvenser då fadern utsätter familjen för våld.

³ Med ett jämställt föräldraskap menar vi att båda föräldrarna delar på omvårdnads- och hushållssysslorna samt att maktdynamiken i parförhållandet är jämnt fördelat. Trots att jämställdhetsbegreppet är problematiskt på vissa sätt, som vi redogör för i kapitel 4, använder vi det genomgående i uppsatsen med viss reservation.

⁴ Feminism för oss är ett synliggörande av att män som grupp är överordnade kvinnor som grupp i samhället och en vilja att förändra detta maktförhållande.

- Hur kan mäns förhållande till reproduktivt arbete förstås utifrån delad föräldraledighet?

Våra operationaliserande frågor⁵ är:

- Vad har män med barn för åsikter och upplevelser kring föräldraledighet? Vad tar de upp och vad tar de inte i diskussioner kring ämnet?
- Hur upplever männen arbetslivets respons på föräldraledighet?
- Vilka former av genuskonstruktioner av kön/genus, maskulinitet och heterosexualitet⁶ kan tydas ur detta material?
- Hur förhåller sig männen till ”det svenska jämställdhetsidealet”?

1.2 Disposition

Efter de inledande avsnitten med syfte och frågeställning diskuterar vi de källor vi använder oss av i uppsatsen. Därefter ger vi en bakgrund till ämnet. För att få ytterligare inblick i forskningsfältet redogör vi sedan för delar av den tidigare forskning gällande föräldraledighet och faderskap som vi finner relevant i sammanhanget. Därpå följer en redovisning av de teoretiska perspektiv som vi använder oss av i studien samt en diskussion kring metod och metodologiska utgångspunkter. Slutligen analyserar vi materialet med hjälp av våra teoretiska perspektiv och den tidigare forskning vi använt oss av och knyter ihop arbetet med en avslutande diskussion.

1.3 Källkritik

En stor del av de avhandlingar och studier som vi använder oss av i avsnitten *Bakgrund* och *Tidigare forskning* är inte rent genusvetenskapliga utan kommer från sociologiska forskare som använder sig av ett genusperspektiv. Detta kan i någon mån te sig problematiskt

---

⁵ Vi är medvetna om att dessa frågeställningar är omfattande men vi anser att de alla är relevanta för vår huvudfrågeställning. Vi kommer att förhålla oss till dem på ett övergripande plan.

⁶ Männen i studien lever heterosexuellt och har eller har haft en relation med barnens moder. I uppsatsen vill vi således studera den normativa kärnfamiljen och den heterosexuella fadern. I kapitel 4 *Teoretiska utgångspunkter* diskuteras detta utförligare.

eftersom de inte har samma genusvetenskapliga djup som avhandlingar från ämnet genusvetenskap. Eftersom forskningsfältet till största delen består av sociologiska studier har vi dock sett det som en nödvändighet att använda oss av dessa. Genom att bildligt talat använda oss av kritiska genusglasögon i arbetet med nämnda studier tror vi att vi delvis kan komma ifrån problemet.

En av de källor som vi använder oss flitigt av är utredningen *Reformerad föräldraförsäkring* SOU 2005:73. Eftersom det är en statlig utredning är den sannolikt färgad av den politiska kontext som den är sprungen ur, men i och med att den är gjord av tämligen fristående forskare så menar vi att denna trots allt kan betraktas som en förhållandevis pålitlig källa. Vi delar utredningens utgångspunkter även om den i hög grad utgår från vita, svenska heterosexuella par vilket vi menar kan vara en svaghet i sammanhanget.

2 Bakgrund

I denna del redogör vi först för hur föräldraförsäkringen fungerar idag och hur den utnyttjas. Sedan tar vi upp hur pappapolitiken⁷ och diskussionen kring föräldraförsäkringen i Sverige har sett ut och förändrats från 1970-talet och framåt samt hur samhällets syn på fadern förändrat den politiska kontexten.

2.1 Föräldraförsäkringen

Föräldraförsäkringen är en arbetsbaserad socialförsäkring som administreras av försäkringskassan. Den består av havandeskapspenning, föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning. Det är föräldrapenningen som vi studerar i denna uppsats.⁸ Föräldrapenningen är sedan 1974 delad mellan båda föräldrarna och kan utnyttjas under sammanlagt 16 månader. Tretton av dessa månader betalas ut med ett belopp som motsvarar respektive förälders sjukpenning. Sjukpenningen är 80 procent av lönen och för att få denna

---

⁷ Med pappapolitik menar vi, liksom Klinth (2002), den politik som har förts för att omforma faders relation till familjen.

⁸ Då vi skriver föräldradedighet eller föräldraförsäkring nedan i uppsatsen är det föräldrapenningen vi refererar till.

ersättning ska föräldern vid ledighetens början ha varit anställd i minst sex månader eller i sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren. I föräldraförsäkringen finns ett tak som anger den maximala lön som föräldern kan få 80 procent av. Sedan den 1 juli, 2006 är taket 33 000 kronor per månad. De tre månaderna utöver de som ersätts med sjukpenningnivå ersätts med en så kallad lägstanivå på 180 kronor om dagen. Om föräldern inte är sjukpenningsberättigad får han/hon istället lägstanivån för alla 16 månader. Föräldrapenning kan tas ut till dess att barnet fyller åtta år eller avslutat sitt första skolår. Sedan 2002 är två månader reserverade för respektive förälder medan övriga dagar kan överlåtas till den andra föräldern. Enligt svensk familjerätt kan ett barn ha föräldrar av olika kön, två föräldrar av samma kön eller endast en förälder. Föräldrar har utöver föräldraledighet rätt till lagstadgad deltid tills barnet fyllt åtta år. (SOU 2005:73, s. 77, 87f, 98) Föräldraförsäkringen har byggts ut mer och mer sedan år 1974 men utbyggnaden har inte varit helt stadig då den ibland förkortats och ersättningsnivåerna har sänkts. (SOU 2005:73, s. 114)

Föräldrapenningen används av majoriteten av de familjer som föder barn i Sverige och de flesta familjer utnyttjar också huvudparten av den tid de har rätt till trots de regeländringar som införts. Utnyttjandet av föräldraförsäkringen är dock inte jämnt fördelat mellan könen. År 2004⁹ tog kvinnor ut 81,3 procent av de utbetalda föräldrapenningdagarna och män endast 18,7 procent. Uttaget av föräldrapenningen hos män har dock ökat stadigt sedan år 1974 och uppgick år 2005 till 20 procent (SCB:s hemsida, *Uttag av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning 1974-2005*). Den största ökningen har skett de senaste åren, under perioden 1998-2004 har mäns uttag ökat från 10 till 18,7 procent. Både män och kvinnor tar ut mest föräldraledighet under sommarmånaderna juni, juli och augusti. Efter det att de så kallade pappa- respektive mammamånaderna infördes har fäderns uttag just på sommaren ökat. (SOU 2005:73, s. 122 ff, 155) Eftersom mäns uttag ligger på ungefär tre månader och kvinnornas på ungefär ett år eller mer blir mäns uttag under sommaren mer påtagligt. Numera är det cirka 10 procent av papporna som under hela försäkringsperioden inte använder någon föräldraledighet alls. Innan pappa- respektive mammamånaden infördes 1995 var denna siffra 40 procent vilket kan betyda att dessa knutna månader har haft en effekt, utredarna i SOU 2005:73 påpekar dock att det är omöjligt att veta säkert eftersom fler regeländringar har gjorts under perioden. (SOU 2005:73, s. 129)

---

⁹ SOU 2005:73 utgår från 2004 års siffror och därför redogör vi för dem här.

2.2 Pappapolitiken och faderskapsidealet

Den svenska välfärdsstaten har en lång tradition av familjepolitiskt styrande vars grundläggande idéer till stor del kan härledas till Alva och Gunnar Myrdals folkhemsprojekt under 1930-talet. De viktigaste instrumenten för ett jämställt familjeliv har sedan 1970-talet varit särbeskattning, fri abort, jämställdhetslagen, den omfattande offentliga barnomsorgen och den generösa föräldraförsäkringen (Bäck-Wiklund 2003, s. 28-29) Sociologen Barbara Hobson poängterar att staten till stor del kan påverka formandet av faderskapet genom lagar och riktlinjer som styr hur män agerar i praktiken. Hon menar att Sverige genom sin föräldraförsäkring har institutionaliserat en vilja att involvera män i omvårdnaden av barnen. (Hobson 2004, s. 84ff)

Roger Klinth menar att det går att urskilja ett optimistiskt och ett pessimistiskt synsätt på den svenska föräldraförsäkringen. Optimisterna ser försäkringen som ett jämställdhetsprojekt och menar att detta är unikt och att vi i Sverige har regelfäst en slags feministisk referensram i politiken. Pessimisterna däremot framhåller svårigheterna i att uppnå några förändringar med en försäkring som denna och menar att en föräldraförsäkring utan bindande krav snarare ger motsatt effekt än den önskade. (Klinth 2002, s. 30ff) Ett problem hos Klinth enligt oss är att han inte problematiserar den heteronormativa kärnfamiljen i familjepolitiken. Eftersom vi i vår uppsats förhåller oss till hur det politiska styrandet påverkar fädernas reproductiva arbete är det relevantt att se hur politiken sett ut sedan föräldraförsäkringen infördes på 1970-talet. En redogörelse för detta följer nedan.

2.2.1 Påverkar föräldraförsäkringspolitiken papporna?

Föräldraförsäkringen infördes 1974 i samband med att jämställdhetsfrågan diskuterades livligt och faderskapsidealet i Sverige genomgick en förändring. Trots att det rådde stor oenighet i frågan innan föräldraförsäkringen infördes, så stod så gott som alla politiska aktörer till slut bakom utgångspunkten att familjen skulle ha valfrihet att fördela föräldraledigheten som de ville. Eftersom föräldraförsäkringen byggde på frivillighet blev det inte så kontroversiellt att hävda männens rätt till ledighet. Valfriheten blev så att säga den förmildrande omständigheten. Föräldraförsäkringen politiska rättesnören skulle vara jämställdheten men implementeringen var upp till familjen själv. (Klinth 2002, s. 197ff)

Klinth menar att 1970-talets viktigaste jämställdhetssträvan var att ”skaffa mamma jobb” vilket var en emancipation som dock krävde en andra del, nämligen ”göra pappa med barn”.

Denna dubbla emancipation sågs som nödvändig för att skapa nya roller för män och kvinnor och därmed skapa ett jämställt samhälle och ett jämställt föräldraskap. (Klinth 2002, s. 77ff)

Ganska snart efter införandet av den ”moderna” och ”nytänkande” föräldraförsäkringen visades dock tecken på att den bejublade valfriheten inte ledde till någon förändring. Snarare verkade den leda till att papporna fortsatte vara frånvarande i familjelivet och föräldraledigheten. Den tidigare så enade fronten började nu luckras upp och kritik väcktes mot valfrihetstanken samtidigt som frågan om kvotering blev det nya debattämnet. (Klinth 2002, s. 206) Socialdemokratin lobbade för en viss kvotering av föräldraförsäkringen men ”valfrihetens” föräldraförsäkring segrade i och med att borgarna vann valet 1976.

När socialdemokraterna återtog makten 1979 hade de tonat ner vikten av pappornas föräldraledighet och istället för tal om kvotering hävdade de att förändringen måste ske hos männen själva. Genom information och attitydförändring skulle männen tillägna sig ”rätt” förhållningssätt och därmed bli jämställda föräldrar. (Klinth 2002, s. 301ff)

För att förändra männen användes till stor del Yvonne Hirdmans könsmaktsperspektiv. Tanken var att män var tvungna att släppa ifrån sig makt för att samhället skulle bli jämställt. Hirdman såg mannen som norm och menade att kvotering behövs som politiskt styrmedel för att få män att lämna ifrån sig delar av sin makt. Med hjälp av socialministern och folkpartisten Bengt Westerbergs påtryckningar skapades år 1995 efter tjugo års kvoteringsdiskussioner den första ”pappamånaden” vilken innebar att trettio dagar av föräldraförsäkringen knöts specifikt till pappan respektive mamman. (Klinth 2002, s. 309ff, SOU 2005:73, s. 115ff) Hobson menar att den kampanj som fördes i samhället för ett aktivt faderskap kan ses som en konsensusrörelse där målet var att dominerande värderingar i samhället skulle spridas till alla sociala skikt. (Hobson 2004, s. 92)

Debatten om föräldraledighet har under 2000-talets början i hög grad fortsatt stå mellan å ena sidan familjens valfrihet och å andra sidan kvotering för att främja en ökad jämställdhet. Ställningstagandena har inte alltid följt blockgränserna men de som i första hand drivit frågan om kvotering har varit TCO, LO, Vänsterpartiet och några kvinnoförbund. (SOU 2005:73, s. 115ff)

3 Tidigare forskning

I detta avsnitt ger vi en kunskapsöversikt över den forskning som finns om män och föräldraledighet. Vi fokuserar främst på forskning om orsaker till varför föräldrar väljer att utnyttja föräldraförsäkringen på det sätt som görs idag. Även kopplingen mellan arbetsmarknad, föräldraförsäkring och jämställdhet tas upp. Sociologen Lisbeth Bekkengen identifierar ett antal diskurser om hinder som finns för män att vara föräldralediga vilka vi knyter an till. Slutligen diskuterar vi arbetslivets attityder till manlig föräldraledighet och den diskriminering som kvinnor utsätts för på arbetsmarknaden.

3.1 Orsaker till nyttjande av föräldrapenning

3.1.1 Vad säger föräldrarna själva?

Utredningen *Reformerad föräldraförsäkring* genomförde en föräldraenkät¹⁰ som visar att det finns ett starkt stöd för att föräldrar själva ska få bestämma hur föräldraledigheten ska fördelas. Ett litet antal föräldrar menar att det vore bäst för barnet att lagstifta så att föräldrarna får hälften var. Hela 70 procent av deltagarna i undersökningen anser dock att det är bättre att successivt öka pappa- respektive mammamånaderna. Enkäten ger en bild av att föräldrarna tror att regeländringarna påverkar dem mindre än vad de i själva verket gör. (SOU 2005:73, s. 156)

På frågan om hur många månader det är rimligt att pappan tar ut svarade en tredjedel sex till åtta månader vilket är cirka halva föräldraledigheten, en tredjedel tycker att tre till fem månader är en rimlig tid för pappan och en procent tycker inte det är rimligt att pappan tar ut någon föräldraledighet alls. Cirka 40 procent tycker det är rimligt att pappan tar ut mer av föräldraledigheten än idag. Utredningen framhåller att de som svarat på enkäten kan ha en mer positiv syn på pappors uttag än genomsnittsföräldern. Den tid som föräldrarna anger som

---

¹⁰ Urvalet bestod av föräldrar som har barn i åldern 1,5-3 år. Totalt var det 500 mammor och 500 pappor och svarsfrekvensen var 53 respektive 60 procent.

rimligt för pappan att vara hemma motsvarade inte deras egna uttag. (SOU 2005:73 s. 159)
Detta visar återigen på en diskrepans mellan ideal och praktik.

3.1.2 Ekonomi

Att det är ekonomin som är den avgörande faktorn för hur föräldrar fördelar föräldraledigheten är en ofta förekommande uppfattning och ett argument för pappors låga uttag. Ett intressant faktum i sammanhanget är att sammanboende män och kvinnor med ett eller två barn i genomsnitt har högre inkomster än befolkningen i övrigt. Den vanligaste situationen är att både mannen och kvinnan tjänar under ersättningstaket i föräldraförsäkringen, papporna i dessa par tog år 2004 ut 17 procent av föräldraledigheten. De pappor som tar ut mest av föräldraförsäkringen, 19 procent, är en del av ett föräldrapar där kvinnan tjänar över taket och mannen under. Dessa föräldrapar utgör 5 procent av sammanboende med barn. De pappor som tar ut minst, 16 procent, är tvärtom en del av ett föräldrapar där mannen tjänar över taket och kvinnan under. Dessa föräldrapar utgör 35 procent av sammanboende med barn. (SOU 2005:73, s. 186-189)

Detta visar att familjer handlar på ett någorlunda ekonomiskt rationellt sätt men utredningen SOU 2005:73 framhåller att detta förklarar långt ifrån allt. Om föräldrarna i en familj med ”normala” inkomster väljer att dela på föräldraledigheten är inkomstbortfallet begränsat och detta tyder enligt utredningen på att ekonomin inte kan vara den avgörande faktorn. (SOU 2005:73, s. 208)

I Sverige finns det många anställda som har avtalsersättningar som kompletterar föräldrapenningen från staten. Det mest generösa avtalet finns inom statlig sektor, därefter kommunal- och landstingssektor och de minst generösa avtalen har privatanställda arbetare och tjänstemän. Kanske inte helt oväntat finns de mest generösa ersättningarna inom de kvinnodominerade sektorerna statlig, kommunal och landsting. Dessa skillnader i avtalsersättningar kan således bidra till kvinnors höga och mäns låga uttag av föräldraförsäkringen. (SOU 2005:73, s. 197) Detta återkommer vi till i en diskussion kring vårt urval i kapitel 5.

Bekkengen ser i sina intervjuer att ekonomiargumentet används både då mannen tjänar mest och när kvinnan tjänar mest. När kvinnan tjänar mest anses det lämpligast om hon är hemma eftersom föräldrapenningen då blir högre, men om mannen tjänar mest är det bättre att han jobbar eftersom han annars skulle förlora för mycket i inkomst. Bekkengen understryker att detta hör samman med synen på mannen som familjeförsörjare, en bild som

båda föräldrarna värnar om. Hon menar vidare att många föräldrar inte räknar ut hur den ekonomiska situationen egentligen skulle bli om mannen var hemma utan bara utgår från att det skulle ge ekonomiska problem. (Bekkengen 2002, s. 176ff)

3.1.3 Klass, utbildning, etnicitet och regionala skillnader

Forskning har visat att föräldrars utbildningsnivåer påverkar deras uttag av föräldraledighet. Om kvinnan har en längre utbildning tenderar pappan att ta ut längre föräldraledighet. Utredarna i SOU 2005:73 menar att detta kan bero på att denna kategori mammor har investerat mer i sin yrkeskarriär och utbildning och därmed är mer arbetsorienterade och benägna att tidigt återgå till sina arbeten än mammor med kortare utbildning. (SOU 2005:73, s. 163, 210) De kvinnor som utvecklar detta förhållningssätt tillhör en medelklass och i föreliggande uppsats är det som tidigare påtalats just medelklassen vi studerar. Bekkengen framhåller att dessa kvinnors män tar ut en större del av föräldraledigheten än genomsnittet. (Bekkengen i intervju på www.jamstalldhet.nu)

Sociologerna Berit Brandth och Elin Kvande ser tydligt hur klass spelar in i hur män tänker om sitt föräldraskap. De menar att praktiken inte alltid behöver skilja sig åt men att pappor från medelklassen reflekterar mer över de val de gör i sitt faderskap än vad pappor från andra klasser gör. Förväntningarna på att leva jämställt från omgivningen är högre på medelklassparen och dessa pappor hamnar därför ofta i dilemman om hur de ska välja mellan jobbet och familjen. (Brandth & Kvande 2002, s. 201)

Det finns även skillnader i uttag beroende av både utbildning och härkomst. De föräldrapar där pappan enligt statistiken tar ut mest föräldraledighet är födda inom Norden och har en eftergymnasial utbildning. Att arbeta i offentlig sektor är även något som enligt statistiken ökar mäns uttag av föräldraledighet. De pappor som tar ut minst föräldraledighet är en del av ett föräldrapar där båda är födda utom Norden och har förgymnasial utbildning som högsta utbildningsnivå. (SOU 2005:73, s. 129, Bekkengen i intervju på www.jamstalldhet.nu) Den officiella synen på jämställdhet som majoriteten av svenskar delar delas självfallet inte av alla och sannolikt inte personer med annan kulturell bakgrund än den etniskt svenska. Det finns även en del regionala skillnader i pappors uttag, pappor i mellersta och norra Sverige tar ut mer föräldraledighet än pappor i södra Sverige. Skåne län är ett av de län där papporna tar ut minst föräldrapenning och siffran låg år 2004 på 16-17 procent. (SOU 2005:73, s. 129) Här blir det tydligt att utnyttjande av föräldraförsäkringen inte bara hänger

ihop med kön/genus utan även klass, etnicitet och regionala faktorer i Sverige. Vårt urval kommer att diskuteras utifrån detta i kapitel 5.

3.1.4 Barnets bästa

Ett annat vanligt argument för hur fördelningen av föräldraförsäkringen ser ut mellan könen är barnets bästa. I Barnkonventionen framhålls att det primärt är föräldrarna som har ansvaret för sina egna barn. Vidare understryks betydelsen av att båda föräldrarna spelar en lika aktiv roll i barnets uppfostran och utveckling. Det betonas även att lagstiftning inte får motverka barnets rätt till båda sina föräldrar. I både Barnkonventionen och föräldrabalken framhålls att barnets bästa inte med nödvändighet behöver innebära att barnet har tillgång till båda föräldrarna, något som inte är eftersträvansvärt exempelvis vid övergrepp. (SOU 2005:73, s. 61-62) Här skulle man alltså kunna argumentera för att dagens utformning av föräldraförsäkringen som leder till ett ojämnt uttag mellan könen strider mot Barnkonventionen.

Bekkengen framhåller att ”barnets bästa” är en av kärnfamiljens starkaste diskurser. Hon ser denna diskurs som en norm för föräldrarnas handlande och menar att det nästan är tabubelagt att säga att det är jobbigt eller tråkigt att vara förälder. Bekkengen menar att barncentreringen ofta strider mot diskursen om det jämställda parförhållandet och bidrar till att förstärka män och kvinnors olikheter i föräldraskapet. Kvinnorna tar ofta ansvaret för att se till så att barnets bästa står i fokus medan männen väljer hur mycket de vill engagera sig vilket begränsar kvinnors handlingsutrymme. Att kräva jämställdhet kan strida mot barnets bästa och många kvinnor väljer därför att inte kräva detta. (Bekkengen 2002, s. 144ff)

Att använda hela föräldraförsäkringen på heltid innebär en ledighet på 16 månader, de flesta föräldrar anser emellertid att det då är för tidigt att lämna barnet till offentlig barnomsorg. Detta resulterar i att framförallt mammor drygar ut sin föräldrapenning och strävar också efter att förkorta och anpassa sin arbetstid efter barnets behov. (SOU 2005:73, s. 169)

3.1.5 De könsbundna föräldrarollerna

Forskning har visat på att föreställningar om kön/genus är mycket närvarande i föräldraskapet och i många fall styrande för handling och upplevelsen av sig själv som förälder. De krav som ställs på att pappor ska vara en bra förälder är inte de samma som på

mammor. I allmänhet blir mammor tillräckligt bra föräldrar genom att anpassa sitt arbete efter sina barn medan pappor är tillräckligt bra föräldrar om de anpassar sina barn efter sitt arbete. Diskursen om föräldraskapet är dock föränderlig och utredningen *Reformerad föräldraförsäkring* menar att utvecklingen går i riktning mot att bilden av moderskap och faderskap blir mer lika. (SOU 2005:73, s. 161) Vi delar visserligen denna ståndpunkt samtidigt som vi hävdar att föreställningarna om moderskap och faderskap är djupt rotade i oss alla och därmed inte så lätta att förändra.

Trots att många mammor idag tar huvudansvaret för sina barn är det många som inte känner sig som tillräckligt bra föräldrar. Detta kan ha att göra med att mammornas egna mödrar var mer närvarande eftersom det låg implicit i tidigare modersideal. Det västerländska modersidealet är svårföränderligt och bygger på föreställningar om en medfödd moderskärlek, moderskap som primär identitet och att modern alltid offerar sig för barnen, mannen och familjen och sätter sig själv som sista prioritet. (Brembeck 2003, s. 100ff) Att dagens mammor yrkesarbetar på ett helt annat sätt än tidigare generationer väger ofta inte upp känslan av att inte vara en tillräckligt bra mor. För dagens pappor är situationen den motsatta. Deras egna pappor var vanligtvis mer frånvarande än vad de själva är och därför känner de sig som tillräckligt bra pappor. Utredarna i SOU 2005:73 lyfter fram problematiken i detta och frågar sig varför man skulle vilja ändra på något som är tillräckligt bra. Då moderskapet blir ett förstahandsföräldraskap med stora krav på anpassning och tillgänglighet blir faderskapet ett andrahandsföräldraskap som har vidare ramar med större valfrihet och rum för de egna önskemålen. Denna position kan även innebära ett begränsat handlingsutrymme för de män som vill ha ett mer jämställt föräldraskap. (SOU 2005:73, s. 161ff, Brembeck 2003, s. 100ff)

Sociologen Anders Chronholm har studerat män som i hög grad delar på sin föräldraledighet. Studien visar på att delad föräldraledighet nästan alltid beror på både mannens möjlighet och vilja att utveckla faderskapet och kvinnans möjlighet och vilja att göra karriär. Det beror även ofta på en önskan att leva upp till jämställdhetsideal. Studien visar att män i högre grad än kvinnor framhåller föräldraledighetens givande aspekter och deras egna personliga utveckling. (Chronholm 2004)

En studie av Brandth och Kvande år 2003 har visat att det avgörande för hur engagerade föräldrar är i sina barn är om de känner sig fullständigt ansvariga för deras omvårdnad och överlevnad. Det är därför väldigt viktigt att pappan är hemma med barnen även *utan* mamman om målet är ett delat föräldraskap. (SOU 2005:73, s. 163, Chronholm 2004)

Bekkengen menar att det finns en diskurs om att kvinnor i hög grad har makt i hemmet och därmed är de som bestämmer vem som ska vara föräldraledig. Argument som att kvinnan gärna vill vara hemma och inte tillåter mannen att vara hemma är vanliga. Bekkengen menar att dessa argument bör ifrågasättas då det enligt henne i många fall handlar om att kvinnan varit lyhörd för att mannen inte vill vara hemma. Hon poängterar också att det regelsystem som finns kring föräldraledighet gör att män måste skriva över de dagar de inte vill vara lediga till kvinnan, något som visar på mäns aktiva handling i valet att inte vara hemma. (Bekkengen 2002, s. 180ff)

3.2 Arbetsliv, jämställdhet och föräldraledighet

Många studier har visat att arbetsgivarens bemötande mot anställda som vill vara föräldralediga är av stor vikt för hur uttaget sedan blir. Många gånger ses kvinnans föräldraledighet som något som måste lösas medan mäns föräldraledighet ses som ett hinder som är svårare att lösa. Detta i enlighet med kvinnans skyldighet och mannens rättighet att vara föräldraledig. Kvinnor har även ofta mer okvalificerade jobb än sina män och förväntas därför ta ansvaret för familjen medan männen förväntas prioritera karriären. I allmänhet har mindre arbetsplatser och privata företag en mer negativ inställning till föräldraledighet än stora arbetsplatser och den offentliga sektorn. (SOU 2005:73, s. 177, Chronholm 2004)

Psykologiprofessor Philip Hwang har tillsammans med sociologen Linda Haas studerat hur 200 av de största privata svenska företagen ställer sig till manlig föräldraledighet. Resultaten visar att endast 6 av 200 företag är uttalat positiva till att män är ansvariga och aktiva i familjen. Hos de företag som är positiva finns en vilja att underlätta för män att kombinera arbete och familjeliv. Den största delen av företagen i undersökningen, ungefär två tredjedelar, är antingen ”neutrala” eller ”positiva om det leder till förtjänster för företaget”. Den sista gruppen av företag i undersökningen har ett passivt motstånd och menar att mäns familjeomsorg inte får gå ut över arbetet. (Hwang 2000, s. 61ff)

Bekkengen menar, i kontrast till många andra, att de flesta arbetsgivare egentligen inte har så negativa attityder mot män som vill vara föräldralediga, utan att det snarare rör sig om diskurser om hinder. I de intervjuer hon har gjort framkommer att män har svårt att återge situationer där de blivit utsatta för negativa attityder på grund av uttag av föräldraledighet. Istället hävdar Bekkengen att det handlar om männens egna önskemål om att de inte ”vill förlora i kompetens” eller ”tappa kundkretsen”. Bekkengen understryker istället att det i

högre grad riktas negativa attityder mot kvinnor som är föräldralediga men att detta inte ses som en anledning för dem att inte vara hemma. (Bekkengen 2002, s. 179ff)

Det ojämna uttaget av föräldraledighet och det faktum att kvinnor har huvudansvaret för hem och barn kan anses påverka deras situation på arbetsmarknaden genom att de blir statistiskt diskriminerade. De två grundläggande antaganden i teorin om statistisk diskriminering är att arbetsgivaren vill fatta rekryterings- eller befordringsbeslut som är ekonomiskt gynnsamma och att arbetsgivaren inte har all relevant information om den person som ska anställas eller befordras. Det är ju som bekant omöjligt att helt säkert veta om en person tänker vara föräldraledig eller inte. Arbetsgivaren som vill kostnads- och riskminimera utgår därför från vad som är den vanligaste situationen idag vilket är att kvinnor är mer frånvarande från sina arbeten på grund av ansvar för hem och barn. Arbetsgivaren ser sannolikt frånvaro som något negativt eftersom det leder till ökade kostnader och därför är en kvinna i fertil ålder något mer ”riskabel” att anställa än andra. Om kvinnan ändå blir anställd eller befordras får hon en lägre lön än en man med likvärdiga kvalifikationer för att kompensera för de kostnader som hennes förväntade högre frånvaro kan ge. Detta leder därmed till statistisk diskriminering eftersom en persons anställningsbarhet, befordringsmöjligheter och lönesättning påverkas av hur gruppen hon tillhör betar sig generellt sätt. (SOU 2005:73, s. 254ff)

Trots att Sverige i jämförelse med andra länder har en mycket stor andel yrkesarbetande kvinnor medför den statistiska diskrimineringen att kvinnor och män sorteras i olika yrken och arbetsuppgifter med lägre löner för kvinnor. (SOU 2005:73, s. 257ff) Eftersom detta tydligt visar på att föräldraförsäkringens utformning leder till diskriminering av kvinnor förstärks det pessimistiska synsättet på föräldraförsäkringen som nämnts ovan. Enligt detta synsätt är en föräldraförsäkring utan bindande krav på föräldrarna snarare ett led till ökad ojämställdhet mellan könen än något annat. (Klinth 2002, s. 30ff)

4 Teoretiska perspektiv

I detta kapitel diskuterar vi de epistemologiska tankegångar som har varit viktiga för oss i arbetet med denna studie. Därefter tar vi upp de teoretiska utgångspunkter vi använder oss av i studien. Då vi i själva analysen använder oss av ett antal analytiska begrepp är det dessa som motiverar de teoretiska utgångspunkter vi har valt. De analytiska begrepp vi ser som

viktiga för vår undersökning är kön/genus, maskulinitet, heterosexualitet och faderskap. För att förankra dessa teoretiskt diskuterar vi i detta kapitel hegemonisk maskulinitet, faderskapsideal, jämställdhetsdiskursen och den heterosexuella matrisen och förtydligar vår egen ståndpunkt i dessa avseenden.

4.1 Epistemologiska utgångspunkter

Under 1970-talet framkom massiv kritik mot den traditionella familjen och en stor del av denna kritik kom från feminismen. Familjen sågs som en plats för ojämlikhet mellan könen genom manlig dominans och exploatering av kvinnan. Det feministiska intresse som fanns för familjen har dock svalnat med tiden och därför menar vi att det är av stor vikt att fortsätta i de fotspår 1970-talets feminister lämnade efter sig och därmed studera familjen. (Bäck-Wiklund 2003, s. 20f)

Det emancipatoriska syftet med uppsatsen är att frambringa kunskap som bidrar till ett mer jämställt samhälle. Vi ser en stark koppling mellan kvinnors höga uttag av föräldraförsäkringen och diskrimineringen av kvinnor på arbetsmarknaden. Således är vi av åsikten att ett jämnare uttag av föräldraförsäkringen mellan könen sannolikt skulle skapa en högre grad av jämställdhet på arbetsmarknaden och i samhället i stort. Självfallet finns det många faktorer som påverkar diskrimineringen av kvinnor på arbetsmarknaden men i detta arbete har vi valt att fokusera på just föräldraledigheten.

Vi menar att det inte finns någon objektiv kunskap eller något ”rätt” svar på den forskningsfråga vi ställer. Genom kvalitativ forskning vill vi istället med hjälp av fokusgrupper med fäder se vilka mönster som framträder i diskussionen om föräldraledighet och därmed skapa en djupare förståelse för ämnet.

4.1.1 Erfarenheter

Vi har sett det som viktigt att i fokusgrupperna lyfta fram att vi inte är experter på ämnet utan att det är deltagarna som bär kunskapen om sina egna erfarenheter, åsikter och analyser, det vill säga erfarenhetskunskapen. Vi respekterar deltagarnas bidrag till studien och delar Letherbys syn att alla är teoretiker. (Letherby 2003, s. 22, 61)

I traditionell feministisk forskning lyfts kvinnors liv och erfarenheter fram. Detta görs dels för att förändra dikotomin mellan vetenskapens och vardagslivets kunskap, dels för att frambringa kunskap som traditionellt sett inte betraktats som relevant forskning inom

akademin. (Letherby 2003, s. 135) Letherby understryker dock att det är nödvändigt med en feministisk analys av mäns erfarenheter eftersom de dominerande manligt kodade aktiviteterna och attityderna i samhället historiskt sett inte har granskats kritiskt. Såsom Sara Eldén påpekar behöver inte feministisk forskning bara handla om kvinnor, dock bör den ha en ansats som är positiv för kvinnor och deras emancipation vilket vi definitivt har. (Eldén 2005, s. 65) Letherby ser en risk i att om forskare inte talar med män om traditionellt kvinnliga saker såsom omvårdnad och familj förstärker forskarna synen på att kvinnor är ansvariga för det reproduktiva arbetet. (Letherby 2003) Detta synsätt delar vi och vi menar att detta kan bidra till en emancipation både för män och för kvinnor.

4.1.2 Medvetandegörande

Som tidigare nämnts har vi en emancipatorisk tanke med vår uppsats och som kommunikationsvetaren Victoria Wibeck framhåller tror vi även att fokusgrupperna kan ha betydelse för deltagarnas liv. (Wibeck 2000, s. 126ff, se även Madriz 2000) Då männen i våra fokusgrupper diskuterar något de alla på något sätt förhållit sig till och planerat inför har de alla olika erfarenheter men också liknande upplevelser. Genom diskussionerna kan männen få upp ögonen för andra sätt att se på föräldraledighet än sina egna. Männen har möjlighet att ifrågasätta varandras åsikter och därmed skapa ny förståelse för varandras situationer och sin egen. (Wibeck 2000, s. 19ff, Litosseliti 2003, s. 2ff)

4.2 Den hegemoniska fadersfrånvaron

Som teoretisk ram använder vi oss av socialpsykologen Thomas Johanssons modifierade modell av sociologens R.W Connells modell av hegemonisk maskulinitet. Först diskuterar vi dock fadersfrånvaro och synen på denna samt olika faderideal och hur dessa skapas. Vi menar att detta är relevant för vår studie då det handlar om hur konstruktionen av faderskap ser ut och reproduceras. Vi kommer även att diskutera den diskrepans som finns mellan ideal och praktik hos män som vill leva upp till jämställdhetsidealet.

4.2.1 Fadersfrånvaro och olika fadersideal

Johansson ser fadersfrånvaron som en stor del av faderskapets historieskrivning de senaste århundradena och menar att länken mellan fäder och barn i många fall är svagare än länken

mellan mödrar och barn, vilket leder till att många fäder tappar kontakten med sina barn vid exempelvis skilsmässor. Han ser dock dagens jämställdhetsideal som ett ställningstagande och menar att det numera finns en vilja att göra män mer delaktiga i omvårdnad och hemarbete än de tidigare varit. (Johansson 2004, s. 12ff) Vi ser det som relevant, exempelvis för kvinnors position på arbetsmarknaden, att diskutera fadersfrånvaro och vi menar att en närvarande och ansvarstagande fader gör föräldraskapet mer jämställt.

Johansson framhåller emellertid att det finns en risk i att bara framställa faderskapet som frånvarande. Han menar att faderskap varierar efter exempelvis klass och etnicitet och att den fadersnärvaro som faktiskt förekommer tenderar att hamna i skuggan av den hegemoniska bilden av fadern som frånvarande. (Johansson 2004, s. 30) Vi frågar oss dock om dagens hegemoniska fadersbild verkligen är den frånvarande fadern. Vi menar att det i vårt samhälle även finns ett starkt förankrat jämställdhetsideal som snarare målar upp bilden av den närvarande fadern än den frånvarande.

Lars Plantin menar att fadersideal varierar över tid och att det i Sverige under 1900-talet grovt sett går att urskilja fyra ideal. Under bondesamhället var fadersidealet en vardagsnära arbetsintroduktör. I och med industrialiseringen förvandlades fadersidealet till en distanserad söndagspappa där mannen var familjeförsörjare och kvinnan hemmafru. I samband med att kvinnorna började yrkesarbeta under 1960- och 70-talen, och tvåförsörjarmodellen byggdes ut, blev fadersidealet en fritidspappa. Från 1970-talet har idealet i samklang med den politikiska diskursen utvecklats till en vardagspappa som tar ett aktivt ansvar för barnen. (Plantin 2003, 144ff) Vi menar liksom Plantin att det idag är en självklarhet att fäder ska vara viktiga personer i sina barns liv och att det vardagliga umgänget fäder och barn emellan ska vara naturligt. Samtidigt vill vi hävda att det fortfarande i hög grad är mödrarna som är ansvariga för omvårdnaden vilket reproducerar könsmaktsordningen i föräldraskapet.

4.2.2 Hegemonisk maskulinitet

Johansson utgår från R.W. Connells hegemonimodell och menar att den manliga dominansen i samhället påverkar hur faderskap konstitueras. (Johansson 2004, s. 34ff) Connells modell bygger alltså på att det finns en manlig dominans och en hierarki som gör att män är överordnade kvinnor. Han ser komplexiteten i denna dominans och kallar den därför för hegemoni vilket syftar till att de olika delarna i hierarkin ständigt omförhandlas och förändras. Connell menar att det är viktigt att se att det inte bara finns en typ av maskulinitet

utan att det finns multipla maskuliniteter som har dynamiska inbördes relationer. (Connell 1995, s. 100)

Connell identifierar en hegemonisk maskulinitet som är förankrad i människors idealbild av manlighet, en manlighet som en stor del män aldrig innehar utan endast blir det eftersträvansvärda och ouppnåeliga. Connell beskriver den hegemoniska maskuliniteten som en ”konfiguration av genuspraktik som innehåller det för tillfället accepterade svaret på frågan om patriarkatets legitimitet” (Connell 1995, s. 101) Denna hegemoniska maskulinitet har traditionellt sett förknippats med karriär mannen som innehar makt och inte ägnar sig åt omvårdnad av sin familj. Connell menar dock att hegemonin är en relation som förändras med tiden och Johansson framhåller att idealet om karriär mannen idag så smått har börjat ifrågasättas. Förändringen går dock långsamt och många förknippar fortfarande maskulinitet med den traditionella mansbilden. (Connell 1995, s. 100ff, Johansson 2004, s. 34ff) Brandth och Kvande anser att det kan finnas flera varianter av hegemoniska maskuliniteter och de frågar sig om den ”nya fadersidentiteten”, där omvårdnad har en relativt central roll, är integrerad i en hegemonisk maskulinitet eller om den är underordnad densamma. (Brandth & Kvande 1998, s. 294ff) Vi ser ett problem i att Connell inte kan ge något svar på frågan om hur jämställdhetsdiskursen påverkar den traditionella hegemoniska maskuliniteten. Vi ser att både det traditionella och det jämställda idealet verkar på samma gång, vilket gör det svårt att formulera en modell med endast en hegemonisk maskulinitet. Detta återkommer vi till i kapitel 7.

Connell identifierar i sin modell även delaktiga maskuliniteter och underordnade maskuliniteter. På detta sätt visar han hur män förhåller sig till den hegemoniska maskuliniteten. De män som ingår i de delaktiga maskuliniteterna lever i skuggan av hegemonin men utnyttjar fördelarna av den manliga dominansen. Dessa män gör inget aktivt för att förändra den manliga dominansen utan är helt enkelt delaktiga. Connell poängterar dock att det i denna maskulinitet förekommer många kompromisser för att få äktenskap och faderskap att fungera. Många av de män som åtnjuter fördelar av patriarkatet är inte några dominanta auktoriteter utan utför sin del av hemarbetet, hämtar barnen på förskolan etc. Kopplat till Johanssons teorier om att konstruktionen av faderskap förändras genom ”görande” innebär detta att de delaktiga maskuliniteterna borde förändra konstruktionen av faderskapet ju mer de deltar i hemarbetet, något vi delvis håller med om.

De underordnade maskuliniteterna är de som inte passar in i maskulinitetsidealen utan som istället närmar sig femininiteterna. Connell menar att det i vårt västerländska samhälle i första hand handlar om en underordning av homosexuella män. (Connell 1995, s. 102ff)

Johansson har modifierat Connells modell en aning och lagt till begreppet förhandlande till de delaktiga maskuliniteterna. Han menar att många män som befinner sig bland de delaktiga maskuliniteterna försöker förändra sina positioner och bryta de traditionella uppfattningarna om vad faderskap är. Vi menar att Johansson här i högre grad kunde ha problematiserat jämställdhetsdiskursen och belyst hur den påverkar männens ideal och praktiker. Utöver de maskulinitetskategorier som Connell definierat lägger Johansson även till både en oppositionell och en nostalgisk kategori. Den förstnämnda kritiserar enligt Johansson den hegemoniska maskuliniteten medan den sistnämnda försvarar de traditionella maskulina värdena. Männerna i den nostalgiska maskuliniteten innehar en slags längtan tillbaka till ett traditionellt fadersideal och ett samhälle där män och kvinnor innehar olika uppgifter. (Johansson 2004, s. 34ff) Johansson frågar sig när strävan efter jämställdhet kommer att utgöra ett seriöst hot mot den hegemoniska maskuliniteten och menar att det är först då som fadersfrånvaron kan övergå i närvaro. (Johansson 2004, s. 36)

4.2.3 Leder jämställdhetsidealet till en förändring?

Johansson menar att faderskapets konstruktion kan förändras men i hans exempel framkommer oftast bilder av fäder som reproducerar den traditionella bilden av fadern, något som visar på en oförmåga till förändring. Vi anser att det är för statiskt att se faderskapet som oföränderligt. Även om män inte är progressiva och går emot det traditionella faderskapet så förändras och omförhandlas faderskapet ständigt och nya praktiker gör sig gällande. Lars Plantin ser förändringspotentialen som en viktig faktor i konstruktionen av faderskapet. (Plantin, 2001, s. 72ff) Han identifierar tre områden som särskilt viktiga för männens sätt att forma sitt faderskap; den egna livshistorian, den strukturella och kulturella omgivningen samt det praktiska vardagslivet. (Plantin 2002, s. 11) I det praktiska vardagslivet menar han att kön/genus skapas i relationer mellan män och kvinnor i exempelvis arbetsfördelningen i hemmet. Till stöd för sina argument framhåller han Scott Coltranes forskning som visar att ett aktivt deltagande i exempelvis hushållsgöromål skapar kön/genus på nya sätt. (Plantin 2001, s. 88ff)

Det finns dock forskning som visar på motsatsen och som pekar på att mäns deltagande i hemarbete och reproduktivt arbete bara sker på deras egna villkor och att detta är en mer subtil version av den manliga hegemonin (Plantin 2003, s. 155ff) Bekkengen är tveksam till om föräldraledighet främjar jämställdhet eftersom den fortfarande är valfri för fäderna. Detta gör att mödrarna alltjämnt både har och tar det största ansvaret hemma och

könsmaktsordningen ändras därför inte. (Bekkengen 2002, s. 185ff) Även om vi ser problematiken i att likställa föräldralediga män med jämställda män menar vi att ett jämnt uttag av föräldraledigheten föräldrar emellan i stort skulle gynna kvinnor på många sätt, se vår tidigare diskussion om statistisk diskriminering.

Brandth och Kvande menar att många män som är föräldralediga hittar sätt att göra faderskapet och omvårdandet till en del av sin maskulinitet. Detta kan exempelvis innebära att de skiljer på sitt sätt att vårda barnet från moderns sätt att göra detsamma. Exempelvis gör fäderna mer saker tillsammans med sina barn och är mindre beskyddande än mammorna. Männens maskulina omvårdande uppvärderas ofta av mördarna, som därmed ser det som mer värt än sitt eget feminina omvårdande. Vi menar dock att uppvärderandet av faderns omvårdnad inte med nödvändighet måste innebära ett nedvärderande av sitt eget omvårdande. Brandth och Kvande menar att pappornas aktiviteter under föräldraledigheten verkar utgå mycket utifrån vad de själva känner för att göra, något som ofta påverkar hur stor del av hushållsarbetet de tar. De menar att mammor i många fall tar ansvaret för hushållsarbetet trots att de arbetar och papporna är föräldralediga. (Brandth och Kvande 1998, s. 301ff) Även Johansson framhåller att papporna till stor del tar hand om det ”roliga arbetet” som innefattar lek och aktivitet medan mödrarna ansvarar för de mer vardagliga ”måste-göras-sakerna”. (Johansson 2004, s. 130) Bekkengen fastställer att män kan anamma en omvårdande maskulinitet på en diskursiv nivå utan att omsätta den i praktiken. Detta gör att männen egentligen inte har några skyldigheter i praktiken men ändå anses vara omvårdande. (Bekkengen 2002, s. 186ff)

Vi menar att det har betydelse hur länge männen är föräldralediga. Om männen är hemma lika lång tid som sina partners ”tvingas” de att ändra sina vanor och börja ta mer ansvar för hemmet, något som inte är nödvändigt om de endast är hemma en eller två månader. Vi hävdar därför att faders praktik kan förändra attityder och skapa ökad jämställdhet men att det inte nödvändigtvis behöver vara så.

4.2.4 Diskrepansen mellan ideal och praktik

Att fadersidealet har förändrats, åtminstone här i Sverige och Norden, mot ett mer omvårdande ideal är de flesta ense om. Precis som Johansson framhåller finns det ett starkt empiriskt stöd för att män nu tar ett större ansvar för hem och barn. Johansson refererar till flera studier som visar att män blivit mer familjeorienterade och att försörjaransvaret tonats ner vilket gör att förvärvsarbetet inte anses lika viktigt som tidigare. (Johansson 2004, s.

34ff) Statistiken visar emellertid något annat. Fortfarande är det i första hand mödrarna som tar det största ansvaret för det reproduktiva arbetet. Vi vill hävda att detta visar att en förändring i ideal inte alltid går hand i hand med en förändring i praktiker. Detta fenomen genomsyrar enligt oss hela diskussionen kring mäns föräldraledighet.

Lisbeth Bekkengen som intervjuat par med barn om föräldraskap och föräldraledighet menar att det i hennes material uppkommit tydliga mönster av skillnader mellan föräldrarnas föreställningar av företeelser och deras reella handlingar. Hon menar att föräldrarna ger uttryck för åsikter som är kopplade till utbredda kulturella föreställningar om hur saker ska vara men att deras konkreta erfarenheter ofta avviker från dessa. Bekkengen ser därför diskursen och praktiken som olika nivåer med ett glapp emellan. Hon ser tydligt hur män kan tala om pappaledighet som en självklarhet och något alla bör ta ut, men samtidigt hävda att det är omöjligt i just deras fall. (Bekkengen 2002, s. 43ff) Sociologen Carin Holmberg lyfter fram Lars Jalmert som menar att mäns inställning till barn och hemarbete är ”positiv i princip”:

I-princip-inställningen innebär att män anser att jämställdhet i-princip är bra men att det inte fungerar för just dem, att det i-princip är fint att vara pappaledig men att de själva har haft små möjligheter att ta ledigt, att hemarbetet i-princip bör delas och att de själva nog borde göra mer hemma men... (Holmberg 1993, s. 31)

Holmberg menar att detta ”i-principförhållningssätt” i samband med en insikt om de själva borde göra mer för att förändra arbetsfördelningen i hemmet mellan könen, är ett intellektuellt synsätt så länge männen inte omsätter det i praktisk handling. Holmberg kallar detta för en jämställdhetsidealism. (Holmberg 1993, s. 31) Vi ser Bekkengen och Holmbergs studier som relevanta för vår undersökning eftersom de synliggör skillnader i ansvar mellan könen angående föräldraledighet och hemarbete¹¹.

Holmberg gör skillnad på män som handlar rationellt och män som använder sig av en medveten strategi. Utifrån samhället, som det ser ut idag, är det rationellt för män att inta familjeförsörjarrollen och utföra en mindre del av det reproduktiva arbetet eftersom dessa beteenden ingår i den manliga normen såsom den kommer till uttryck i dagsläget. Det rationella alternativet kräver enligt Holmberg endast en förförståelse av verkligheten medan

---

¹¹ Holmbergs studie handlar hur om unga ”jämställda” par konstruerar könsmaktsordningen även innan de blir föräldrar.

en medveten strategi kräver ett perspektiv på verkligheten. Den manliga normen ifrågasätts dock numera och män som aktivt arbetar emot normen använder sig således av en medveten strategi. Detta innebär att männen synliggör och/eller problematiserar den könsmaktsordning som pågår i samhället. Holmberg menar att en man kan inta båda dessa förhållningssätt i relation till kvinnan som han lever med och därmed har vi ”i-princip-mannen.” (Holmberg 1993, s. 31ff)

4.2.5 Biologi eller bara tid?

John Bowlby, grundare till anknytningsteorin, menar att barn har en medfödd benägenhet att söka sig till vuxna människor för att få närhet och kontakt. Utredarna i SOU 2005:73 hävdar att detta är en helt etablerad kunskap idag. Den tidiga betydelsen av denna teori var att barnet bara skulle knyta an till en person, och då oftast modern. Fram till 1970-talet var denna idé om mammas självklara position till barnet en oreflekterad utgångspunkt och inte grundad i empirisk forskning. Trots att detta sedan 1970-talet har ifrågasatts visar forskning att det fortfarande finns föreställningar om modern som förstahandsförälder. Utredningen *Reformerad föräldraförsäkring* menar att detta inte behöver betyda att det finns en tydlig övertygelse om att kvinnor är bättre föräldrar och framhåller att detta sällan uttrycks i intervjuer. De menar att det snarare handlar om oreflekterade fördelningsprocesser ”den som passar bäst gör” och ”den som vill mest gör” vilket hänger samman med de materiella förhållanden som finns på samhällsnivå, i ekonomin och på arbetsmarknaden. De hävdar också att det handlar om psykologiska bekräftelseprocesser. (SOU 2005:73, s. 165-168)

Philip Hwang anser att mödrar och fäder till största del är lika varandra. Det som emellertid skiljer dem åt är att de fortfarande tillbringar väldigt olika mängd tid tillsammans med sina barn. Självklart påverkar detta hur kontakten mellan pappan och barnet blir, och mängden tid tillsammans inverkar i hög grad på hur bra föräldern blir på att tyda barnets signaler och därmed också hur god omvårdnad barnet får från respektive förälder. (Hwang 2000, s.19ff)

4.3 Jämställdhet och heteronormativitet

I detta avsnitt diskuteras till en början den hegemoniska jämställdhetsdiskursen i Sverige och det heterosexuella parförhållandet. Dessa två faktorer ser vi som konstituerande för föräldraskapet. Vi ser även den heterosexuella normen, heteronormativitet, som en av grundstenarna för hur föräldraskapet konstrueras. Därför kommer vi kort diskutera Judith Butler och den heterosexuella matrisen som hon har myntat. Vi belyser också hur föräldraskapet konstrueras utifrån sexualitet och hur den svenska jämställdhetsdiskursen byggs upp utifrån en obligatorisk heterosexualitet.

4.3.1 Jämställdhetsdiskursen och det heterosexuella parförhållandet

I Sverige råder det i stort sett konsensus om att jämställdhet ska föreligga i samhället. Denna konsensus skapar en hegemonisk jämställdhetsdiskurs som kan vara problematisk på många sätt. Holmberg pekar på skillnaden mellan att prata om ett jämställdhetsproblem och en könsmaktsordning. I det förra antas att båda könen har ett gemensamt intresse av att förändra könsförhållanden i samhället, medan könsmaktsordningen understryker att det handlar om en konflikt mellan könen där det finns olika intressen i förändringen av könsstrukturer. En annan markant skillnad mellan dessa två perspektiv är att det utifrån jämställdhetsperspektivet går att förändra könsförhållanden i samhället som de ser ut idag. Ett könsmaktsperspektiv däremot kräver en genomgående och radikal förändring av de strukturer som samhället bygger på vilket således kräver ett nytt slags samhälle. (Holmberg 1993, s. 15-16) Vi anammar i detta arbete ett könsmaktsperspektiv på samhället och menar att en radikal förändring av samhället krävs för att vi ska nå jämlikhet. Holmberg framhåller att en sådan förändring inte kan ske bara genom att kvinnor yrkesarbetar och att män tar ett större ansvar för hem och barn utan män och kvinnor måste synliggöra och förändra de subtila processer som strukturerar parförhållandet. (Holmberg 1993, s. 16-19)

Utredarna i SOU 2005:73 framhåller att det ofta finns ett motstånd hos föräldrar att prata om sitt föräldraskap med utgångspunkt i jämställdhet, eftersom det då tolkas som ett instrumentellt förhållningssätt till varandra och barnen. Det ligger närmare till hands att istället prata om behov och liknande. Ofta framhålls att attitydförändringar skulle vara vägen till förändringar av till exempel mäns och kvinnors uttag av föräldraförsäkringen. Det är inte särskilt många föräldrar som tycker ojämställdhet men däremot är det många som gör ojämställdhet genom att kvinnan tar huvudansvaret för hem och barn. Utredningen menar

således att det, utifrån kunskaper hämtade inom psykologin, fungerar bättre att uppmuntra till att göra jämställdhet istället för att försöka förändra attityder, och understryker att detta ger en grund för en ökad individualisering av föräldraförsäkringen. (SOU 2005:73, s. 164) Vi delar uppfattningen att praktiker i högre grad än ideal förändrar samhällsliga strukturer. De samhällsliga strukturerna är dock tröga och för att nå ett resultat krävs ett stort arbete inom både opinionsbildning och realpolitik.

Holmberg framhåller att parrelationens form är könsbestämd utifrån skyldigheter, rättigheter och förhandlingsutrymme. Det är således de två socialt konstruerade kategorierna kvinna och man som legitimerar det hierarkiska förhållande som råder mellan könen till männens fördel. Vi menar att könsmässiga strukturer påverkar föräldraskapet i hög grad men ser i något högre grad än Holmberg en potential för förhandlingsutrymme hos enskilda par.

Haavind menar att så kallade moderna par som säger sig vara jämställda tillsammans påtar sig uppgiften att osynliggöra maktasymmetrin i förhållandet. Genom att välja traditionella könsmonster som förfördelar mannen utan att detta synliggörs, menar Haavind att de bekräftar sin egen könsidentitet vilket hänger ihop med den heterosexuella matrisen till vilken vi återkommer till nedan. Enligt Haavind är det kvinnans uppgift att få det att framstå som att hon valt den egna underordningen själv. (Holmberg 1993, s. 61) I vårt empiriska material får vi tillgång till fädernas presentationer av sina familjer och det blir då intressant att utröna mönster i sättet att tala och diskutera kring familjen.

4.3.2 Den heterosexuella matrisen

Tiina Rosenberg hävdar i *Könet brinner* att Judith Butler är en av vår tids största tänkare och en väl etablerad röst i queersammanhang. Rosenberg menar att Butler har förändrat och utmanat synen på genus, identitet, sexualitet, politik och makt. Butlers idéer härstammar främst från två grundläggande tankegångar vilka bäst kan sammanfattas genom begreppen genealogi och performativitet. En genealogisk utgångspunkt betyder att kategorierna kön/genus och sexualitet inte grundas i ”naturliga” skillnader mellan kvinnor och män. Performativitet innebär att kön/genus inte är att vara man eller kvinna utan att kön/genus är ett ständigt ”görande”. Därmed är inte kön/genus en orsak till handling utan en följd av handling. Butler framhåller även att andra kategorier som sexualitet, klass och etnicitet ibland kan vara avsevärt viktigare än kön/genus och däri ligger hennes kritik mot den vita heterosexuella medelklassfeminismen. (Rosenberg 2005, s. 7ff, Lindholm 1993, s. 9)

Butlers mest fundamentala ifrågasättande ”gäller det hon kallar en heteronormativ definition av kvinnor och män enligt logiken feminin=kvinnlig=kvinna, maskulin=manlig=man” (Rosenberg 2005, s. 10). Rosenberg understryker att Butlers troligtvis mest kända begrepp är den heterosexuella matrisen som innebär att kroppar förstås genom kulturen vilket betyder att det måste finnas två kön/genus som tydligt går att identifiera och att dessa är ett kvinnligt/feminint och ett manligt/maskulint. Dessa två kön/genus konstrueras som varandras motsatser som begär varandra och genom en obligatorisk heterosexualitet är de hierarkiskt ordnade. Butler menar att varken könskategorierna eller heterosexualiteten är frivilliga utan att de socialt sett är obligatoriska. Detta gör att det bildas en heteronormativitet i samhället vilket innebär att alla människor antas leva heterosexuellt och att det är det sättet att leva som är det naturliga. Den som inte inordnar sig i genusordningen blir diskriminerad, tillsagd eller förlöjligad vilket gör att samhället upprätthåller den heteronormativa genusordningen. Det finns dock en öppning för förändring då både kön/genus och sexualitet ständigt ”görs”. Genom att ifrågasätta den heterosexuella matrisen och se dess inre motsättningar anser Butler att vi kan få till stånd en förändring. (Rosenberg 2005, s 10-11, Lindholm 1993, s. 9ff) Återigen framhålls här hur praktiker kan förändra strukturer.

4.3.3 Jämställdhetsdiskursen och det heterosexuella föräldraskapet

Genusforskaren Ulrika Dahl applicerar ovan nämnda teorier på jämställdhetsdiskursen i Sverige vilket ger oss en bild av hur heteronormativitet och jämställdhet konstrueras tillsammans. Dahl kallar jämställdhet ”den senmoderna sagan om det ursprungliga paret – mannen och kvinnan” (Dahl 2005, s. 49). Dahl hävdar att berättelsen och visionen bland annat innebär att män och kvinnor bildar kärnfamilj tillsammans och lever utan maktordningar. De förväntas som självständiga individer kunna förändra synen på sig själva som man och kvinna och även synen på det motsatta könet. Dahl understryker att

(...) ytterst är det sexualiteten som står i fokus: den är grunden till njutning, reproduktion och familj, samtidigt som den är roten till problemet, en ständig källa till fara för kvinnor och konflikt mellan könen. (Dahl 2005, s. 49).

Dahl framhåller att jämställdhetspolitik handlar om att förändra män och kvinnor och deras relation utan att ifrågasätta eller försvaga det ”heterosexuella begärsspelet”. Enligt Dahl bygger jämställdhetsdiskursen i Sverige på en obligatorisk heterosexualitet och en specifik

uppfattning om vad kön/genus är som upprätthåller en heteronormativ ordning. Att det ”naturliga” begäret mellan kvinnor och män alltid slutar med parrelationer och kärnfamiljer menar Dahl är både utgångspunkt och slutmål i jämställdhetsdiskursen. (Dahl 2005, s. 49)

Dahl gör vidare gällande att det reproduktiva arbetet som män antas ta en större del av i enlighet med jämställdhetsdiskursen måste maskuliniseras så att männen inte domesticeras och mister sin manlighet. I enlighet med jämställdhetsdiskursen måste därmed den hegemoniska maskuliniteten omdefinieras, men detta utan att de önskvärda attributen för manlighet som modighet, mognad och framförallt heterosexualitet försvinner. ”Riktiga” män är nu män som anammar jämställdhetsidealen. Dahl pekar på vikten av ett delat ansvar för barnen i det jämställda projektet och menar att även här finns en underliggande heteronorm. (Dahl 2005, s. 64 ff) Vårt empiriska material består av män som lever heterosexuellt och vårt syfte är som nämnts bland annat att problematisera deras diskussioner utifrån ett heteronormativt perspektiv.

En paradox som är inbyggd i jämställdhetspolitiken är, enligt Dahl, att kärleksrelationen inte kan vara jämställd förrän samhället är det och samhället kan inte vara jämställt förrän kvinnan inte längre är sexualiserad och därmed underordnad. Enligt Dahl skulle en queer jämställdhetspolitik dekonstruera det bakomliggande maktsystemet som jämställdhetsdiskursen förstärker och upprätthåller. Denna queera jämställdhet skulle även granska vem som synliggörs och vem som osynliggörs och förnekas i det svenska jämställdhetsprojektet. (Dahl 2005, s. 64 ff) Det queera perspektivet är alltså en av flera teoretiska utgångspunkter i vår studie även om det inte utgör vår huvudteori.

Chronholm framhåller, som Dahl belyser ovan, att hans studie av fäder som delat på föräldraledigheten i hög grad visar att det främst är inom ramen för det heterosexuella parförhållandet som det traditionella mans- och fadersidealet reproduceras. Eftersom faderskapet formas av den heterosexuella relationen hävdar Chronholm att många män varit ambivalenta till sin genusidentitet eftersom de strävar efter likhet i enlighet med jämställdhetsideal och efter kontrasterande i enlighet med den heterosexuella relationen. (Chronholm 2004) Detta nämner Chronholm dock bara i en bisats och ett heteronormativt synsätt hade enligt oss definitivt stärkt hans studie.

Halldén – Hydén – Nelson lyfter i en gemensam artikel fram Castell, som menar att den homosexuella rörelsen och homosexuella familjer utmanar patriarkatet och därmed heteronormativiteten genom att ifrågasätta det självklara bandet mellan familj och heterosexualitet. För att visa på att familj inte är något enhetligt eller statiskt har modern socialpsykologi börjat använda begreppen ”mothering”, ”family practices” och ”doing

family” som i ”doing gender”. (Halldén – Hydén – Nelson 2003, s. 172 ff) Detta kan kopplas till Butler som framhåller ”görandet” i praktiker. Vi ser därför begrepp som symboliserar praktiker som fruktbara för vår analys då de visar på variationer i materialet. I analysen återkommer vi till de diskursiva praktiker som vi identifierar i materialet.

Vår utgångspunkt är att de materiella förhållanden som gör att kvinnor tar ett större ansvar för det reproduktiva arbetet i hemmet och diskrimineras på arbetsmarknaden, är reella jämställdhetspolitiska problem i dagens Sverige. Dock är det viktigt att diskutera den ovan nämnda problematiken och den heterosexuella normen för föräldraskapet. I vår analys belyser vi hur den obligatoriska heterosexualiteten demonstreras och hur den upprätthåller den hegemoniska bilden av maskulinitet och faderskap.

5 Metod

I metoden redogör vi först vad fokusgrupper är och hur de kan användas feministiskt. Därefter redogör vi för semistrukturerade fokusgrupper. Därpå följer en metodologisk diskussion samt en diskussion om vårt empiriska material.

5.1 Fokusgrupper

Fokusgrupper kan ses som en kombination av enskilda intervjuer och deltagande observationer samtidigt som metoden är unik i sig. (Madriz 2000, s. 835) Fokusgrupper är en form av gruppintervjuer med fokus på ett ämne som initieras av forskaren som i detta sammanhang kallas för moderator. Fokusgrupper kan användas i två syften. Dels kan de användas för att studera innehållet i diskussionen, exempelvis deltagarnas attityder, åsikter och upplevelser. De kan även användas för att studera interaktionen i gruppen, till exempel hur åsikter omförhandlas och omformuleras i den specifika samhällsliga kontext vi lever i idag. Vid analysen kan forskaren både se till vilka ämnen som diskuteras livligt och vilka ämnen som inte fångar deltagarnas intresse. Av intresse kan även vara att ta fasta på vad som tas upp av deltagarna själva och vad som inte tas upp. (Wibeck 2000, s. 9-20) Till skillnad från enskilda intervjuer ger fokusgrupper en kunskap om hur människors åsikter påverkas av andras åsikter och därför kan fokusgrupperna anses skapa en relativt naturlig samtalsmiljö. (Litosseliti 2003, s. 2) Fokusgrupper kan ses som feministiska då fäder synliggörs och får

tillfälle att formulera sina egna tankar om reproduktivt arbete och mer specifikt delad föräldraledighet. (Madriz 2000, s. 840)

Bäck-Wiklund & Johansson hävdar att det är av stor vikt att i familjeforskningen komplettera intervjuer och enkäter med fältstudier eftersom det ju är i möten, relationer och maktförhållanden som bilden av familjen skapas. (Bäck-Wiklund & Johansson 2003, s. 299) Genom att använda oss av fokusgrupper tror vi oss kunna skapa en slags blandning mellan fältstudie och intervju och därmed får vi ta del av mäns erfarenheter och åsikter om föräldraledighet.

5.1.1 Strukturerad eller ostrukturerad

Victoria Wibeck påpekar att det kan vara en fördel att frågor i fokusgrupper är så öppna som möjligt och främst används för att hålla diskussionen igång. I den här sortens fokusgrupper, som kallas ostrukturerade, har moderatorn en tillbakadragen roll och deltagarna diskuterar främst med varandra och inte med moderatorn. (Wibeck 2000, s. 25) Madriz understryker att den ostrukturerade fokusgruppen är mer feministisk, då den låter deltagarna komma till tals mer och minskar forskarens makt. (Madriz 2000, s. 840)

Ursprungligen hade vi egentligen tänkt oss ostrukturerade fokusgrupper eftersom vi ville ta reda på vad som kommer upp i en diskussion om föräldraledighet mellan pappor när deltagarna själva får formulera vilka aspekter av ämnet som är viktiga. Vi fann dock att detta skulle kunna medföra vissa svårigheter utifrån studiens syfte eftersom deltagarna då kanske inte skulle säga så mycket eller komma in på aspekter som inte skulle vara av intresse för studien. Vi valde därför så kallade semistrukturerade fokusgrupper som innebär att forskaren grovt strukturerar diskussionen med öppna frågor. Detta är ett slags mellanläge som Wibeck för övrigt framhåller kanske är det mest fruktsamma. (Wibeck 2000, 45 ff) Eftersom vi valde att genomföra semistrukturerade fokusgrupper använde vi oss av en intervjuguide¹² med relativt få förebredda frågor som diskussionsunderlag. Vi använde oss också av stimulusmaterial¹³ för att få igång diskussionen.

---

¹² Intervjuguiden återfinns i bilaga 9.3.

¹³ Stimulusmaterialet bestod av en illustration av hur många föräldrapar som delar på föräldraledigheten (40/60) och fakta om hur stor del av föräldraledigheten som män tar ut.

5.2 Metodologiska reflektioner

En fördel med att använda sig av fokusgrupper är att själva gruppdynamiken kan ge vissa synergieffekter, det vill säga tillföra mer än summan av antal enskilda intervjuer. Genom fokusgrupperna får vi en inblick i hur ett ämne demonstreras, förhandlas om och omformuleras. Detta kan medföra att nya aspekter upptäcks, något som inte alltid sker i vanliga intervjuer. (Wibeck 2000) Fokusgruppen kan med andra ord innebära ett unikt tillfälle att studera hur människor förhåller sig till en diskurs och hur denna reproduceras, fragmenteras och omförhandlas.

En svårighet med fokusgrupper kan dock vara att det inte alltid går att utläsa om de åsikter som kommer upp i diskussionen speglar deltagarnas egna åsikter eller om de är skapade av en dominant person i gruppen. Ytterligare en nackdel kan vara att gruppen strävar efter konsensus. (Wibeck 2000) Vi menar emellertid att dessa svagheter inte innebar några påtagliga problem i våra fokusgrupper eftersom alla deltagare var aktiva i diskussionerna. Vi upplevde också att diskussionsklimatet var öppet och märkte inga tydliga tendenser till konsensus.

Makt är viktigt att ta hänsyn till och Letherby framhåller att makten kan skifta mellan deltagare och forskare under forskningsprocessen. I vårt fall hade vi makt gentemot männen då det var vi som initierade och utformade diskussionen. Samtidigt hade männen i undersökningen också makt då de tillhör det överordnade könet i samhället och var äldre än oss. Vi kände oss dock relativt trygga i arbetet med fokusgrupperna. Förutom att maktaspekter kan påverka vad som tas upp till diskussion så kan det faktum att vi kommer från Centrum för Genusvetenskap göra att deltagarna har föreställningar om vilka åsikter vi vill höra och därför påverka dem¹⁴.

Madriz kallar maktrelationen mellan forskare och forskningssubjekt för den vertikala maktdimensionen men det finns även en horisontell maktdimension mellan deltagarna. Det är då gruppen själv som har skapat makthierarkier och Madriz framhåller att dessa maktstrukturer kan ge ett mycket intressant material. (Madriz 2000, s. 840) I våra fokusgrupper var det främst ålder som kunde ha varit en faktor för strukturella makthierarkier deltagarna emellan. Men det skulle också exempelvis ha kunnat skapas en slags konsensus

---

¹⁴ Självklart gäller detta för vilken institution man än kommer ifrån men eftersom vi upplever att det finns många förutfattade meningar om just Genusvetenskap kan det vara extra märkbart i vårt fall.

om att föräldraledighet är bra, något som i sådana fall kunde ha skapat maktrelationer mellan de som inte varit föräldralediga och de som varit det. Vi menar inte att detta var något problem i våra fokusgrupper eftersom de män som deltog var noga med att inte påpeka för de andra hur de skulle leva. Det som dock var tydligt var att de män som tyckte likadant i olika frågor, gärna demonstrerade detta genom att hålla med varandra eller lägga till ett ”ja” när den andre pratade. Detta resulterade i att det ibland i en grupp med fyra deltagare skapades en slags ”allians” två män emellan.

Vi har försökt skapa så lika förutsättningar som möjligt för våra tre fokusgrupper, trots detta blev de ganska olika till sin karaktär. Den första gruppen vände sig ofta till moderatören för att få frågor vilket gav moderatören en ganska framträdande roll. I den andra gruppen blev moderatören istället under större del av diskussionen ganska osynlig då diskussionen mellan männen flöt på bra. En svårighet i detta fall var att diskussionen ofta gled iväg från ämnet. Den tredje och sista diskussionen blev den kanske mest intressanta men också den mest påfrestande. Deltagarna var egentligen inte mer oeniga med varandra än männen i de två tidigare grupperna, men de var mer benägna att provocera. Letherby framhåller att det i forskning är vanligt att komma i kontakt med deltagare vars åsikter man inte delar eller deltagare som man som forskare helt enkelt har svårt för. Ett sätt att hantera en sådan situation är att gå in i den ”åsiktslösa” forskarrollen, vilket vi försökte göra. (Letherby 2003, s. 128)

5.3 Empiriskt material

Lingvisten Lia Litosseliti poängterar vikten av en väl sammansatt fokusgrupp för att komma fram till bästa resultat. Vilken grupp sammansättning som är lämplig för fokusgruppen måste bestämmas med utgångspunkt i studiens frågeställning. Hon menar att skillnader i kön/genus, ålder, etnicitet och klass i hög grad påverkar hur gruppen samverkar. Det är således viktigt att fundera över om gruppen ska vara homogen eller heterogen. Litosseliti framhåller att en grupp som i viss mån är heterogen, exempelvis när det gäller kön, och i viss mån homogen, exempelvis avseende socioekonomisk bakgrund, kan vara en lämplig sammansättning för att få igång en diskussion och skapa ett bra diskussionsklimat. (Litosseliti 2003, s. 34) Fokusgrupperna i denna studie bestod av fyra till fem män per grupp. De män som deltog i

våra fokusgrupper kände inte varandra sedan tidigare och flertalet av dem kände heller inte oss. Deltagarna tillhörde alla en svensk medelklass¹⁵ och var bosatta i södra Sverige. Därutöver fanns inga likheter mellan gruppdeltagarna. Gruppen skilde sig således åt vad det gäller ålder, i hur stor utsträckning de hade varit föräldralediga och vilket arbete de hade. Grupperna var med andra ord både homogena och heterogena på samma gång¹⁶. För att kunna dela upp de män vi rekryterade i någorlunda heterogena grupper, ställde vi ett antal frågor till dem i samband med rekryteringen¹⁷. Målet var att skapa relativt heterogena grupper då vi utgick från att detta skulle stimulera diskussionen deltagarna emellan. För att ytterligare bilda oss en uppfattning om grupp sammansättningen, delade vi i slutet av varje session ut en anonym enkät¹⁸ med en del frågor om deltagarnas bakgrund.

Vi rekryterade¹⁹ deltagarna genom olika e-postlistor, anslag i livsmedelsbutiker och liknande samt genom egna kontakter. Risken med e-postlistor och anslag där intresserade själva får höra av sig är att urvalet kan bli snedvridet då bara de med speciellt starka åsikter eller specialiserade intressen hör av sig men eftersom endast två av våra deltagare rekryterades på detta sätt ser vi inte det som ett problem. Den urvalsmetod som visade sig fungera fungerat bäst var förfrågan genom olika kontaktpersoner. (Wibeck 2000)

6 Analys

I detta avsnitt redogör vi först för ett antal diskursiva praktiker som vi har identifierat i det empiriska materialet. Därefter går vi igenom fem teman som tydligt utkristalliserar sig i materialet. För att belysa hur de diskursiva praktikerna resonerade kring dessa teman infogar vi citat²⁰ och dialoger och pekar på olika ställningstaganden som kan göras i förhållande till de aktuella temana. Vi kopplar också analysen till teorin genom att använda oss av våra

---

¹⁵ Vi är medvetna om begreppet ”svensk medelklass” är problematiskt. Det vi menar är att de fäder vi studerar är vita och med största sannolikhet alla födda och uppvuxna i Sverige.

¹⁶ En visualiserad bild och diskussion av grupp sammansättningen gällande ålder, utbildning och arbetsplats återfinns i bilaga 9.1.

¹⁷ Rekryteringsfrågorna återfinns i bilaga 9.3.

¹⁸ Enkäten återfinns i bilaga 9.3.

¹⁹ Det aktuella anslaget återfinns i bilaga 9.2.

²⁰ Citaten i analysen kommer från fokusgrupper som vi har haft den 17, 18 och 19:e mars 2007. Vi har modifierat citaten till viss del så att talspråket blir en aning mer likt skriftspråk, detta för att deltagarna ska komma till sin rätt.

analytiska begrepp kön/genus, maskulinitet, heterosexualitet och faderskap Slutligen, för att kontextualisera materialet, knyter vi an till tidigare forskning och den bakgrundbeskrivning vi gjort i kapitel 2.

6.1 Diskursiva praktiker

I det empiriska materialet kan fyra diskursiva praktiker identifieras. Dessa praktiker utgör exempel på olika positioner som männen i fokusgrupperna intog. Självklart intog männen inte samma position hela tiden utan gav också uttryck för åsikter som delvis var motsägelsefulla. Detta till trots anser vi att ett par diskursiva praktiker framträder starkare än andra i materialet. Vi har byggt de diskursiva praktikerna på våra teoretiska utgångspunkter och har bland annat inspirerats av Thomas Johanssons modifierade hegemonimodell där han i förhållande till den hegemoniska maskuliniteten ser en nostalgisk, en delaktig, en förhandlande och en oppositionell maskulinitet. Vi har även inspirerats av Carin Holmbergs ”I-princip-man”. De diskursiva praktikerna är i hög grad påverkade av sin egen konstruktion av kön/genus, maskulinitet, heterosexualitet och faderskap. Dessa resonemang återfinns i kapitel 4.

6.1.1 Den nostalgiske

Den nostalgiska maskuliniteten försvarar de traditionella maskulina värdena och har en längtan tillbaka till ett traditionellt fadersideal och ett samhälle där idealet är att män och kvinnor utför olika uppgifter. Han ser sig själv som en självklar familjeförsörjare och ser de ekonomiska och biologiska faktorerna som det absolut viktigaste i uppdelningen av föräldraledigheten. Därför har han på sin höjd tagit ut de tio pappadagar som fadern kan ta ut i samband med barnets födsel. Den nostalgiske tillhör ofta den generation som är född på 1940- eller 1950-talet. Ett talande citat för den nostalgiske är:

Nej men då dottern föddes då läste också jag (...) och då var det inte aktuellt att jag skulle ta ledigt, utan det fick ju kvinnan göra då, och sen då gossen föddes men en annan kvinna så var jag ledig i en hel vecka [Skratt] för det var det mer praktiskt så, dels är jag ju biolog, jag anser att kvinnor passar bättre att passa små barn och för det andra så hade jag en hög inkomst va, så blev det.

Detta kan kopplas till anknytningsteorin som från början helt oreflekterat utgick från att barnet skulle knyta an till modern (SOU 2005:73, s. 165ff). Modern anses enligt den nostalgiske mannen ha ett speciellt band med barnet:

Alltså det händer ju någonting med kvinnan när hon får barn också, alltså det blir barnet och kvinnan alltså, det blir en egen värld, det känns hårt liksom att..."jag ska vara hemma nu sex månader", jag tycker det är jättesvårt...

Om han skulle ha varit hemma med barnen skulle det alltså ha varit som att slita barnet från den "rätta" föräldern; modern. Detta kan även kopplas till traditionella fadersideal där fadern är frånvarande och ansvarig för familjeförsörjningen och där modern tar allt ansvar för hem och barn (se Johansson 2004). Den nostalgiske ser kvinnor som bättre föräldrar vilket annars sällan uttrycks i intervjuer med föräldrar (SOU 2005:73, s. 165ff). Detta ideal tillhör således den traditionella hegemoniska maskuliniteten som unga föräldrar oftast tar avstånd ifrån (Holmberg 1993, s. 61) Förutom att modern ska vara hemma för att hon är en bättre förälder kan den nostalgiske uttrycka att han tror att det skulle ha varit mycket jobbigt för honom själv att vara föräldraledig:

(...) jag har en kompis, han var hemma under sex månader, ganska länge på den tiden, men han "sa det var det värsta han varit med om, det är jobbigare än att vara på arbetet", och jag tror honom.

Den nostalgiske kan även uttrycka positiva känslor när barnen flyttar hemifrån: "Men herregud, jag tyckte det var underbart när dottern flyttade hemifrån." Det är acceptabelt för honom att uttrycka en så stark positiv formulering angående sin dotters flytt utifrån den traditionella hegemoniska maskuliniteten. De hegemoniska modersidealen skulle dock inte tillåta vare sig en moder från ett traditionellt eller ett modernt föräldrar att uttrycka sig så här (Brembeck 2003, s. 100ff, Bekkengen 2002, s. 144ff). Genom detta illustreras faderns villkorliga faderskap (se Bekkengen 2002).

Den nostalgiske mannen utgår inte alls från ett jämställdhetsperspektiv och uppdelningen av föräldraledigheten anses som sagt bero på biologi och ekonomi. Han tillhör en mycket arbetsorienterad maskulinitet vilket kan illustreras av detta:

Ja jag vet inte... på den tiden, då på 80-talet, jag jobbade på ett så kallat marknadsbolag som sålde va, det var ju, man jobbade jättemycket övertid, så att det kunde liksom se ut så här va, man åkte

hem då ganska tidigt men sen kl. åtta när barnen sov och la sig, då jobbade man fram till tolv (...) på något sett var det ett kul jobb så det var självvalt (...) så man kände sig inte tvingad, mycket kundrelationer och så vidare, har man lovat en sak får man hålla det, ska det vara inne en viss tid så ska det och så vidare, vad ska man säga, man fick ju ändå ut mycket, jag tror det var ömsesidigt, både barnen och mamman.

Arbetet utgör hans identitet och hans roll gentemot barnen blir vad Plantin kallar en fritidspappa (Plantin 2003, s. 155) och därigenom får han ändå spendera tid med barnen: ”(...) Alltså någon, man kan ju nog inte säga någon direkt avsaknad, jag tycker jag var så mycket med barnen ändå...ja...dom var ju med mig i det praktiska (...)”. Det är således viktigt för honom att framhålla skillnaderna mellan män och kvinnor både i hur man är och vad man gör. Detta kan sägas demonstrera den heterosexuella matrisen som går ut på att begäret mellan män och kvinnor förstärks genom att de är varandras motsatser; familjeförsörjaren vs. hemmafrun (Rosenberg 2005, s. 10ff).

6.1.2 Den delaktige

Den delaktige mannen utnyttjar de fördelar av den manliga dominansen som finns i samhället men lever samtidigt i det praktiska vardagslivet som kompromissande familjefader. (Connell 1995, s. 100ff) Han har ofta varit föräldraledig någon eller några månader och tycker att det räcker ganska bra med det. Han tog ut sin föräldraledighet i samband med semestern när även hans partner var hemma stora delar av tiden. Något som han gärna påpekar att partnern själv ville eftersom hon är sådan kvinna som vill vara hemma mycket med barnen. Han menar att han tagit sitt ansvar som pappa eftersom han var hemma de där månaderna och han tycker inte att han och hans barn har sämre kontakt för att han har varit hemma mindre. En man uttrycker detta på följande sätt:

(...) min hustru har ju varit hemma mer, men alltså det är ju ett val, dels har det varit liksom praktiskt genomförbart, så jag tycker det är ju alltså familjens val, den här hysterin att man måste ha tre pappamånader, eller mamma ska vara hemma eller pappa får hela tiden eller alltså jag tycker det ska få väljas, för oss passade det jättebra, både jag och min fru har varit jättenöjda, jag upplever inte att jag inte fått liksom en bättre kontakt med mina barn eller någonting sånt, utan jag har upplevt det som jättebra, det har fungerat bra för oss.

Han förhåller sig därmed till den jämställdhetsdiskurs vi identifierat och han tycker att hans engagemang i familjen är tillräckligt. Den delaktige har ofta en familjeförsörjarroll och anser

att det är viktigt att vara lojal med arbetsgivaren. En man säger att: "(...) man ska väl vara trogen mot sin arbetsgivare, om man nu ska använda det uttrycket, men det ska nog gå att få ihop ändå". Den delaktige framhåller svårigheten för pappor att vara hemma från arbetet då det kan vara komplicerat att hitta ersättare, framförallt i mindre företag. Han handlar därför, som Holmberg poängterar, rationellt utifrån den manliga normen som förespråkar män som försörjare med mindre del i det reproduktiva arbetet. (Holmberg 1993, s. 31ff)

Den delaktige tycker inte att pappor ska behöva vara föräldralediga om de inte vill eftersom det inte är bra för barnet, det måste varje familj få välja själva. Ett talande citat i sammanhanget är: "(...) men det kanske är bättre att ha en glad pappa på eftermiddagen än en arg pappa hela dagen". Något som visar hur han får fördelar från den manliga dominansen genom att kunna avsäga sig ansvaret för barnen. (Connell 1995, s. 100ff) Han tycker även att det finns vissa biologiska faktorer som inte går att bortse från när det gäller föräldraledighet, exempelvis amningen. Detta visar på att han gör skillnad mellan modern och faderns roller i föräldraskapet. Han säger:

Jag tror att det finns vissa biologiska förutsättningar, om du väljer att amma dina barn så finns det ju vissa begränsningar om man säger så, och utifrån läkarvetenskapen är det ju ganska vettigt att göra så?

Den delaktige framhåller att pappor får mer ut av sina barn, och att barnen får mer ut av sina pappor, när barnen blivit lite äldre och kan vara aktiva. Såsom Johansson framhåller gör många pappor ofta de "roliga" aktiviteterna med sina barn medan mammorna får ta hand om det omvårdande arbetet och hushållsarbetet, något som stämmer väl in på den delaktige mannen (Johansson 2004, s. 130). Den delaktige tror dock att synen på föräldraledighet är en generationsfråga och att nästa generations pappor kommer att ha en helt annan syn på familjen, detta är emellertid inget han själv känner att han behöver fundera över.

6.1.3 Den förhandlande

Enligt Johansson försöker den förhandlande förändra sin position och bryta de traditionella uppfattningarna om vad faderskap är. Den förhandlande vill således ha jämställdhet i samhället och i sitt förhållande men lyckas inte riktigt att dela jämnt på föräldraledigheten trots att han ser det som en självklarhet att vara föräldraledig med sitt barn, vilket illustreras i nedanstående exempel:

(...) innan vi fick barn så var det väl också självklart att man skulle vara ledig och hade väl ambitionen att vara ledig ganska mycket men, det kommer inte bli så (...) av rent tekniska skäl [har vi] flyttat över nästan allting på henne tyvärr, genom att lägga det i samband med semestern kan jag ändå vara ledig ungefär tre månader. Jag har skjutit det framåt så att det i alla fall blir en del tid tillsammans med lille (...) [barnets namn]

Fastän ambitionen varit att dela på föräldraledigheten så tar den förhandlande ofta bara ut cirka tre månader av föräldraledigheten. De tekniska skälen som refereras till i citatet ovan kan vara olika, här gällde det arbetet men det kan även gälla barnets närhet till mamman:

Vi hade det här med jämlikhet som en tidig parameter så att säga, att det skulle vara rättvist och så vidare, men vi insåg inte hur mycket, det här med, åtminstone vårt barn beror väldigt mycket på närheten till sin mamma, och vill inte att jag ska natta honom, och vi ammar också, vilket gör lite större begränsningar i det, så vi tror inte det kommer att gå att jag har honom hela dagar förrän han har slutat amma i alla fall dagtid, så att vi får se vilka möjligheter som finns.

Hwang påpekar att tiden med barnet är av avgörande betydelse för hur relationen till barnet är (Hwang 2000, s. 27ff). Det problem som den förhandlande lyfter upp i exemplet ovan skulle alltså enligt Hwang lösas genom att mannen spenderar mer tid med barnet, inte genom att vänta. Den förhandlande kan dock vara medveten om att dessa ”tekniska” skäl kanske bara är ursäkter:

(...) Nu har vi ju sällat oss till statistiken tyvärr och jag tar ut mycket mindre än min fru så och jag kan komma med vilka bra argument som helst och frågan är om det inte bara var för att vi inte ansträngde oss tillräckligt mycket?

Den förhandlande vill alltså förändra föräldraskapets utformning och kan självkritiskt granska sitt eget föräldraskap. Han använder sig således av både, vad Holmberg kallar, en medveten strategi för att förändra könsstrukturer men handlar även rationellt utifrån den hegemoniska maskuliniteten eftersom hans praktik inte överensstämmer med hans ideal. Han är därför ett exempel på ”i-princip-mannen” (Holmberg 1993, s. 31ff). Detta visar således på diskrepansen mellan ideal och praktik då han på ett diskursivt plan representerar en omvårdande maskulinitet (Bekkengen, 2002, s. 99ff, 186ff). Johansson framhåller att den förhandlandes jämställdhetsideal är ett ställningstagande och att det finns en vilja att förändra, men utan praktiken uteblir förändringen mot ett mer jämlikt samhälle (Johansson 2004, s.132ff). Männén i vår studie tillhör som påtalats svensk medelklass och den

förhandlande mannen kan kopplas till den diskussion Brandth & Kvande för om klass och jämställdhet. De menar att pappor från medelklassen reflekterar mer över de val de gör i sitt faderskap än vad pappor från andra klasser gör, och att förväntningarna på att leva jämställt från omgivningen är högre på medelklasspar. Därför hamnar dessa pappor i dilemman om hur de ska välja mellan jobbet och familjen, något som speglar den förhandlandes situation. (Brandth & Kvande 2002, s. 201) Ett annat dilemma är hur den förhandlande ska få rum för en, i enlighet med jämställdhetsdiskursen, omvårdande maskulinitet *samtidigt* som den hegemoniska bilden av maskulinitet och den obligatoriska heterosexualiteten ska finnas kvar (Dahl 2005, s. 64 ff).

6.1.4 Den oppositionelle

Den oppositionella mannen kritiserar den manliga dominansen i samhället och har därmed, som Holmberg definierar, en medveten strategi för att aktivt arbeta mot normen. (Holmberg 1993, s. 31ff) Han har ofta varit föräldraledig halva tiden eller nästintill och det har varit en medveten strävan i föräldraskapet att dela lika på föräldraledigheten. Jämställdhet nämns som den viktigaste anledningen till den uppdelning av föräldraledigheten som föräldraparet valt och det finns en medvetenhet hos den oppositionelle om de negativa konsekvenser ett ojämnt uttag av föräldraförsäkring har för kvinnor. Detta verifierar Chronholms resultat om att jämställdhet kan vara en viktig anledning till att dela på föräldraledigheten (Chronholm 2004) En man berättar hur han och partnern diskuterade innan barnet föddes:

Däremot har vi diskuterat mycket kring jämställdhet och sådär i vår relation, att det liksom har varit viktigt just ur ett jämställdhetsperspektiv kan man säga, vi har haft väldigt mycket den infallsvinkeln på det.

Han ser de strukturer som finns i samhället och menar att strukturerna och traditionerna på exempelvis arbetsplatserna måste förändras för att det ska gå att uppnå ett jämställt föräldraskap. Detta menar han kan göras genom att dela lika på föräldraledigheten. En man säger:

(...) om vi ska komma runt de här problemen alltså många av de här jämställdhetsproblemen i samhället, så är det positivt om man kan dela mer lika liksom. För att då har man samma förutsättningar när man går ut i arbetslivet, då får kvinnor och män mer likvärdigt i löner och det kan också hjälpa att förändra strukturer, så har vi resonerat kring det...

Den oppositionelle är tydlig med att förändringen av strukturerna inte sker automatiskt i nästa generation, utan anser att varje generation måste arbeta med jämställdhetsfrågor. Den oppositionelle är redo att som han uttrycker det ”trixa” ganska mycket för att uppnå målet om att dela föräldraförsäkringen vilket visar på en stark vilja. Exempelvis nämns lösningar som att gå ner i arbetstid till deltid eller vara föräldraledig parallellt med studier. Den oppositionelle lyfter fram att det är viljan som påverkar möjligheten att vara hemma som pappa och att allt går bara man vill. Han tar sin egen livssituation som exempel:

(...) det är ju ett val som vi har gjort undermedvetet ibland och medvetet ibland va men, det går ju inte att köpa en ny villa mitt i smeten och ha två bilar och så va, det har du ju inte ekonomin för, men om man bor i en genomsnittsvilla ute på landet och har en vanlig bil, det går ju, jag håller helt med, det är ju ett val som man gör, det går ju...

Den oppositionelle visar också att han ser faderskapet som en investering för livet genom att tala om att jobba deltid och vikten av att finnas för sina barn även när de blir äldre. Han uttrycker starkt att han inte ser mamman som viktigare för barnet än pappan och menar att det endast handlar om hur mycket tid man lägger ner på barnet. En man bemöter argumentet om att barnet sover bäst hos mamman såhär:

Just det här att dom vaknar på nätterna och vill till mamma det är ju bara, när våra barn var i den åldern så tog vi den striden att dom kan sova hela natten, de kan sova en natt utan att äta, dom svälter inte ihjäl, så då fick dom sova på övervåningen och så var det jag som gick upp när dom var ledsna och ville amma. Och första natten var det ganska mycket skrik, andra natten var det inte lika mycket och tredje natten sov dom, då hade dom lärt sig att dom inte behövde amma. Sen var inte mamma, sen kunde dom lika gärna ligga hos mig om dom var vakna, dom låg nästan bättre hos mig, om dom väl låg hos (...) [frun] blev dom nästan oroliga men om dom låg hos mig började dom inte tänka på mat...

Att vara hemma ses som ett led i strävan att få bättre kontakt med sitt barn, något som kan kopplas till Hwang som menar att föräldrarna blir mer känsliga för sina barns signaler och därför blir bättre föräldrar om de tillbringar mycket tid med sina barn (Hwang 2000, s. 27ff). Att dela på ansvaret för barnet ses som mycket viktigt och eftersträvansvärt för den oppositionelle, något han anser att man lätt glider undan från om man inte är föräldraledig eftersom den föräldraledige ofta tar ansvar för hushållsarbetet och omvårdnaden om barnen. Forskning har, som framhållits ovan, visat att det är nödvändigt att mannen känner sig fullt ansvarig för barnets omvårdnad om målet är ett delat föräldraskap (SOU 2005:73, s. 163, Chronhom 2004). En man framhåller exempelvis att kvinnor ofta investerar mer i

föräldraskapet och att män därför ofta förlorar kontakt med sina barn efter skilsmässor. Detta menar han är något som är viktigt att ändra på. Detta stödjer Johansson tes om att dagens jämställdhetsideal gör att vissa män har en vilja till att förändra bilden av den frånvarande fadern till en mer närvarande fader (Johansson 2004, s. 12ff).

Den oppositionelle ser vikten av att göra ”det tråkiga arbetet” i barnomvårdandet och menar att föräldraledighet inte bara är en dans på rosor utan också kan vara, som en av männen uttrycker det, ”ohyggligt jobbigt”. Mötesplatser såsom öppna förskolor och pappagrupper lyfts fram som viktiga stödfunktioner. Eller som en man uttrycker det: ”Jag ska bara säga det att som du var inne på där med öppen förskola, jag tyckte det var räddningsplankan det var ju liksom den kontakt man hade med yttervärlden på något sätt...”. Den oppositionella visar en förståelse för att inte heller kvinnor alltid tycker att det självklart är mycket roligare att vara hemma än att jobba.

Eftersom den oppositionelle strävar efter att nå upp till det jämställdhetsideal som finns i samhället, är han ofta rädd för att komma med för mycket moralpredikningar till andra pappor som väljer att leva på andra sätt. Exempelvis säger en man att han är rädd för att ”komma med pekpinna” och att ”man ska akta sig för att liksom gå ut att säga ’så här ska man leva’”. Detta tyder på svårigheten i att utmana den traditionella hegemoniska maskuliniteten.

Dahl påpekar att heteronormativiteten är djupt rotad i jämställdhetsdiskursen. Detta reflekteras även i de oppositionella maskuliniteterna och det heterosexuella föräldraskapet ifrågasätts inte av den oppositionelle i speciellt hög grad. Eftersom heteronormen i vårt samhälle är så självklar och oemotsagd ser vi inte det som särskilt märkligt. Vi ser dock att den oppositionelle skulle kunna anamma det heteronormativa perspektivet på sikt, på samma sätt som han har anammat feministiska tankar.

6.2 Teman

6.2.1 Arbetslivet

En aspekt som framträder tydligt i materialet är hur männen ständigt förhåller sig till sina arbeten. En eventuell föräldraledighet ställs ofta i kontrast till arbetets krav och många förhandlingar verkar ha förts på arbetsplatsen och mellan föräldrarna för att göra arbetssituationen mer ”familjevänlig”. Detta tyder på att idealet om ”den moderna

omvårdande fadern” inte helt slagit igenom i stort, utan att männen fortfarande rättar sig mycket efter sina arbeten. Enligt Johansson medför detta att den traditionella konstruktionen av faderskapet återskapas (Johansson 2004, s. 132ff).²¹

De förhandlingar männen har gjort på sina arbeten och med sina familjer handlar inte alltid om just föräldraledigheten utan det kan till exempel handla om att byta till ett arbete som inte innebär pendling eller utomlandsvistelser. En man säger exempelvis:

(...) vi planerade dom sex första månaderna så att min fru skulle vara ledig och sen strax efter barnet kom så bestämde vi oss för att jag borde byta jobb för att det jobbet jag hade dels involverade det pendling och risk för utlandsarbete under längre perioder, och ja det matchade liksom inte vad vi ville, så att vi gjorde vad ska man säga en trade-off eller var man ska säga, hon fick ta ut lite längre ledighet gentemot att jag bytte till ett jobb där jag inte behövde pendla, jobbade i Lund, och inte hade någon utlandstjänstgöring (...)

Detta menar vi visar på den arbetscentrering som finns hos männen medan kvinnornas ledighet ses som relativt självklar, något som indikerar att föräldraledigheten är en rättighet för männen men en skyldighet för kvinnorna (SOU 2005:73, s. 177).

Många av männen framhåller att det är stor skillnad mellan olika arbetsplatser vad gäller hur lätt det är att ta ut föräldraledighet. Små företag där det bara jobbar en person på varje post är enligt männen ofta mer negativa än stora företag där det är lätt att hitta ersättare. En man uttrycker saken på följande sätt:

(...) Alltså små företag måste ju vara jättesvårt, jag vet om man jobbar på stora företag med mycket folk så kommer man ju långt över den kritiska massan som man måste vara och jag menar bara tjejrna och killarna är tidiga och planerar in så går det ju bra men jag tänker såhär med mindre advokatbyråer jag menar det måste ju vara ett helsike.

Emellertid är det lite oklart om det verkligen är företagen i sig som är negativa till föräldraledighet eller om männen i dessa företag känner ett större ansvar och därför inte anser att de kan vara föräldralediga. Bekkengen menar som bekant att det till stor del handlar om männens individuella önskemål att inte exempelvis ”förlora i kompetens”, något som märks i vissa uttalanden som männen gör (Bekkengen 2002, s. 179ff). Det verkar också finnas en

---

²¹ Vi menar att det hade varit intressant att undersöka hur mödrar i samma situation hade förhållit sig till sina arbeten, en relevant fråga skulle vara om arbetslivet skulle ha varit en lika stor del av diskussionerna kring

tydlig skillnad mellan de män som arbetar inom offentlig sektor och de som arbetar i privat sektor. Inom offentlig sektor finns av allt att döma en större tolerans och även mer generösa avtal när det gäller föräldraledighet.

Att män som själva varit föräldralediga är viktiga för hur stämningen angående föräldraledighet är på arbetsplatsen framkommer tydligt i fokusgrupperna. Männerna menar att det behövs förebilder för att det ska ske attitydförändringar när det gäller synen på föräldraledighet på arbetsplatsen. En man berättar att hans chef först varit väldigt negativ till att pappor var föräldralediga men när han sedan själv blev morfar förändrades hans inställning och ”då var det plötsligt positivt”. Männerna i vår studie menar att arbetsplatsens inställning till föräldraledighet är av stor betydelse. Utredarna i SOU 2005:73 framhåller att det frivilliga faderskapet utan skyldigheter kan göra att yttre faktorer som arbetsgivares attityder spelar en stor roll för mäns uttag av föräldraledighet.(SOU 2005:73, s. 180) Ett samband kan här skönjas till Hwang och Haas studie, som visar att endast 3 procent av de företag de intervjuat är uttalat positiva till manlig föräldraledighet (Hwang 2000, s. 61ff). Således är arbetsgivares attityder ett stort problem. En man i vårt material hävdar:

(...) om det är vanligt på arbetsplatsen att ta ut ledighet då är det lättare att komma och tänka på att man också ska göra det, eller om ens kompisar är pappalediga så gör man det själv också. Det gäller nog bara att bryta det, det är viktigt att sådana här stora företag som Ericsson betalar upp till hela lönen när man är pappaledig, även om det inte är ekonomin som styr så är det en viktig signal tror jag, att papporna, att det uppmuntras att dom är lediga.

De olika diskursiva praktikerna i vår studie intar ofta olika ståndpunkter när det gäller arbetslivet. De oppositionella ser inte arbetet som något hinder för att ta ut föräldraledighet utan problematiserar istället situationen genom att exempelvis diskutera problemet med att många män är karriärorienterade. En man säger: ”(...) många är ju rädda för att förlora sina jobb, de är vana att gå dit, att känna sig duktiga och att bli bekräftade och arbeta för sin karriär”.

Några av männen ger exempel på hur kollegor på arbetsplatsen ”tittat konstigt” på dem när de har valt att vara hemma halva tiden medan det på samma arbetsplats setts som självklart att kvinnor är hemma länge. De förhandlande och de delaktiga går i dialog med de oppositionella och menar att det inte går att vara föräldralediga på alla typer av arbeten och

---

föräldraledighet för dem.

att det inte är så lätt i alla situationer att begära föräldraledighet vilket gör att de inte tycker att någon annan ska få styra hur de tar ut sin föräldraledighet. En diskussion kring hur det hade blivit om de varit tvungna att dela lika på föräldraledigheten belyser detta:

Delaktig/förhandlande: Jag hade riskerat att vara arbetslös i det läget ja.

Oppositionell 1: Nä men då kanske din arbetsgivare hade haft en annan inställning till det där, det skulle kunna vara så eller det vill man ju tro då.

Oppositionell 2: Annars skulle ju alla som blir föräldrar bli arbetslösa då.

Delaktig/förhandlande: I så fall hade jag ju fått gå från min provanställning till, istället för att gå till fast anställning hade jag gått in i pappledighet direkt, det är tveksamt om det hade varit så lämpligt då just med tanke på det.

De nostalgiska i sin tur ser arbetet som en viktig del av sin identitet och menar att den arbetsfördelning som finns mellan män och kvinnor är relativt naturlig. En man säger exempelvis: ”Men nu är det så vist ordnat så att dom som föder barn är dom som jobbar i offentlig sektor och där kan man lättare ta ut 75 procent.”

6.2.2 Ekonomi

Ekonomi är en faktor som ofta kommer upp i männens diskussioner om föräldraledighet. När männen tillfrågades om vilka faktorer som spelade in när de delade upp föräldraledigheten så svarade nästan alla att ekonomin påverkade dem. Männens svar verkade nästan komma per automatik och senare i diskussionen menade de att det kanske ändå inte var ekonomin som var anledningen till hur de tog ut föräldraledigheten. En man säger exempelvis när han pratar om hur uppdelningen mellan honom och hans partner gått till: ”(...) ekonomiskt så var det som så att jag hade lite högre inkomst, så familjeekonomiskt var det vettigt att göra så också”. Lite senare i diskussionen säger han dock att:

(...) i vissa fall är det ju ekonomin som är liksom styrande (...) i vårt fall var det väl inte det avgörande, vi har samma utbildningsnivå både jag och min fru, båda civilingenjörer och så, det var liksom inte det, utan det var väl snarare som så att just vid den tidpunkten så passade det både hennes och min situation bättre.

Detta finner vi särskilt intressant i förhållande till det Bekkengen skriver om att många föräldrapar, utan att räkna på det, utgår från att det skulle innebära ekonomiska problem om mannen var hemma (Bekkengen 2002, s. 176ff). I relation till detta är det även intressant att

notera att männen uppgav ekonomi som en viktig orsak till hur de själva fördelade föräldraledigheten. När de däremot svarade på frågan varför de tror att andra delar som de gör, menade de flesta att det nog handlade om tradition.

Återkommande i diskussionerna är talet om mäns och kvinnors löneskillnader. Exempelvis säger en man "(...) vi gjorde som så att jag har ju högst lön så jag tog ut föräldraledighet alla dagar i veckan, för att inte förlora för mycket pengar så att säga...". En annan man säger "(...) jag menar om alla kvinnor och män hade haft samma lön så som det inte är så hade den här diskussionen inte förts...". Löneskillnaderna mellan män och kvinnor har alltså enligt männen stor betydelse för hur de tagit ut sin föräldraledighet. Löneskillnader som vi menar i viss mån beror på den förväntan som arbetsgivaren har, om att kvinnor kommer att vara föräldralediga och därför inte är lika pålitliga som män, det vill säga statistisk diskriminering (SOU 2005:73, s. 254ff). Något som är värt att notera i sammanhanget är också att flera av männen i fokusgrupperna som delat lika på föräldraledigheten med sina partners faktiskt har lika eller lägre löner än sina partners. Medan de män som inte delat lika ofta har högre lön än sina partners. En man säger:

Sen hade vi yrken med likadana inkomster, min fru är sjuksköterska, och ja då sjukgymnast och jag har verkligen inte haft någon mansförmån där inte, det har ju inte varit det problemet att man ska välja vem som har den bästa inkomsten, så det är kanske en viss skillnad.

Enligt statistiken är det också fäder som tjänar över ersättningstaket, och vars partner tjänar under ersättningstaket, som tar ut minst föräldraledighet och när inkomstläget är det motsatta tar männen i genomsnitt ut mest föräldraledighet. (SOU 2005:73, s. 186-189)

I diskussionerna kring ekonomi framträder de olika diskursiva praktikerna relativt tydligt. Alla praktikerna förhåller sig på något sätt till ekonomin men på olika sätt. De oppositionella är väldigt tydliga med att det i första hand handlar om ett val, att välja att vara föräldraledig, och inte om de ekonomiska förutsättningarna. De menar att det bara handlar om att dra ner lite på sin levnadsstandard. En man säger:

(...) men om man säger att vi kanske får ut efter skatt, mellan 12-13 000 liksom, i månaden tillsammans, och det har ju vi liksom klarat oss på, det går ju, det är ju klart att det inte är en idealtillvaro, men då har ju inte vi huslån eller något sånt där eller lån på bilen eller nåt sånt, men jag ändå har svårt att köpa att personer som får dubbelt så mycket inte skulle kunna göra det om de skulle vilja...

De delaktiga och de förhandlande är inte lika bestämda i sina åsikter. De menar att det är dyrt att ha barn och att det krävs mycket pengar för att klara av vardagslivet och därför blir mannens högre lön viktig. I en diskussion mellan en delaktig/förhandlande och en oppositionell syns skillnader i åsikter kring ekonomi:

Oppositionell: Det är ganska billigt att ha barn för allt man hittade på innan gör man ju inte nu, jag trodde det skulle bli dyrt. Men vi går aldrig på bio, går inte på restaurang, reser inte till Sydamerika och sådant längre. Nu åker man till Astrid Lindgrens värld liksom.

Delaktig/Förhandlande: Jovisst vissa saker är billigare. (...) men vissa kostnader går upp, vi kände oss nästan tvungna att skaffa bil när vi skaffade barn (...) sen bara insåg vi att vi behöver mer plats att bo på, vi bodde i en jätteliten lägenhet när vi var vad ska man säga singelföräldrar och det kan man ju inte ha utan vi var tvungna att minst flytta till en trea (...) och sådana grejer, vad ska man säga, är ju liksom fasta kostnader som man inte kan rationalisera bort genom att inte göra det.

De nostalgiska ser sig själva som familjeförsörjare vilket gör att de har svårt att sätta sig i en situation där de inte tjänar pengar, något som föräldraledigheten skulle innebära. Att kvinnans förutsättningar på arbetsmarknaden försämras om hon är hemma för länge är inte något som oroar de nostalgiska. En man säger: ”Och det här med karriären kanske inte är så aktuellt som kvinna, de blir allt äldre när det föder, kanske redan är uppe i sin karriär, de kan inte komma vidare när barnen kommer”. Några för också in argument om att Sveriges ekonomi mår dåligt av att pappor är hemma för mycket. En man säger efter en diskussion om det generösa föräldraförsäkringssystemet att:

Det är ju intressant med den här ålderspuckeln, alla fyrtilialister som går i pension nu och det kommer in väldigt många yngre, så det blir en puckel med många som ska ha barn samtidigt, så det kan nog alltså ha effekt på ekonomin.

6.2.3 Parförhållandet

Männen refererar ofta till sina partners i diskussionerna kring föräldraledighet och vi menar att de normer som finns för det heterosexuella parförhållandet och föräldraskapet visar sig tydligt i materialet. Det framgår att det enligt männen ibland förekommit förhandlingar mellan föräldrarna kring föräldraledigheten medan uppdelningen ibland skett så att säga ”naturligt”. Många av fäderna framhåller att det inte har varit någon större diskussion om hur föräldraledigheten skulle fördelas föräldrarna emellan. Den nostalgiske kan uttrycka sig så

här: ”Vi hade inga diskussioner alls, det föll sig naturligt”. Han framhåller istället att det var det var kvinnan som *ville* vara hemma: ”Jag har en ganska så tuff fru, hon ville ha tiden, nu låter det ju lite (...) skratt, men så var det nog och jag...man tog ju inte strid om det...”. Bekkengen kallar det här en diskurs om kvinnans makt i hemmet och menar att detta snarare kan betyda att kvinnan är lyhörd för mannens vilja och att det inte betyder att hon *inte* vill att han ska vara hemma. Hon poängterar också att män alltid gör ett aktivt val när de inte tar ut föräldraledighet eftersom de behöver skriva över sina dagar på kvinnan. (Bekkengen 2002, s. 180ff)

Den delaktige som har tagit ut en liten del av föräldraledigheten har bara i viss mån diskuterat hur föräldraledigheten ska läggas upp med sin partner, då utan att tala om jämställdhet. Han kan i likhet med den nostalgiske framhålla att modern *ville* vara hemma. Detta tyder på den ovilja som många föräldrapar, enligt SOU 2005:73, har mot att prata om jämställdhet som grund till föräldraskapets uppbyggnad. Detta känns enligt många för instrumentellt och de väljer därför hellre att prata om behov, exempelvis behovet hos hans partner av att vara hemma. (SOU 2005:73, s. 164) Haavind menar att dessa fäder genom att välja traditionella könsmonster som är fördelaktiga ur mannens synpunkt, utan att synliggöra det, bekräftar sin egen och sin partners könsidentitet. Samtidigt osynliggör de maktasymmetrin i förhållandet. (Holmberg 1993, s. 61)

Den förhandlande diskuterar frågan kring föräldraledighet med sin partner för att försöka dela på föräldraledigheten, men lyckas inte riktigt. Den oppositionelle har diskuterat frågan mycket, även ur ett jämställdhetsperspektiv och för honom är det viktigt att föräldrarna delar på föräldraskapet. Han kan uttrycka sig så här:

Jag kan säga att vi talade mycket om det, vi diskuterade i den bemärkelsen att vi talade mycket om det innan, för oss var det viktigt att dela så lika det gick kan man säga (...) så har vi försökt liksom jobba utifrån det kan man säga, inte haft så mycket het diskussion men däremot pratat om det för att försöka lösa det på ett bra sätt, så kan man säga.

Många av männen visar på en skillnad i hur de tänker om barnuppfostran och omvårdnad i förhållande till sin partner. Detta hör ihop med att pappan ofta ser sig själv som omvårdare av ett aktivt barn och inte ett spädbarn, något som framkommer i exemplet nedan:

Man 1: Vi får se vad som händer, fast å andra sidan i min situation, det blir ju senare, då blir han ju mer autonom än han är och har varit, han kommer ju att kunna gå när jag blir pappaledig, det kunde han ju inte innan då skulle han bäras överallt och så måste pysslas om på ett helt annat sätt så därför.

Man 2: Fast man måste vara lite beskyddande, barn som går, är inte såhär immuna mot faror direkt.

Man 1: Det kommer jämna ut sig för hans mamma är väldigt nervös.

Här syns det maskulina omvårdandet som kontrasterande till det nervösa feminina omvårdandet. Något som stämmer med det Brandth och Kvande framhåller om att män som är föräldralediga hittar sätt att göra faderskapet och omvårdandet till en del av sin maskulinitet, något som kan visa sig genom att de skiljer på sitt sätt att vårda barnet från moderns sätt att göra detsamma (Brandth & Kvande 1998, s. 301ff).

6.2.4 Barnets bästa

Bekkengen framhåller att diskursen om barnets bästa är en av de starkaste hos svenska familjer (Bekkengen 2002, s. 144ff). Detta är också något som flera av fäderna i vår studie ger uttryck för. Många av fäderna framhåller således att föräldrarna, för barnets bästa, har velat ta hand om barnen hemma så länge som möjligt. För att göra det har de ”pusslat” ihop dagarna. De flesta av fäderna tycker alltså inte att ett heluttag av föräldraförsäkringen är tillräckligt lång tid för barnen att vara hemma innan de börjar på förskolan, något som även utredarna i SOU 2005:73 framhåller (SOU 2005:73 s. 169). Här har dock de olika diskursiva praktikerna olika åsikter vilket illustreras i följande dialog mellan tre fäder:

Förhandlande: Vi hade mer haft en diskussion om hur vi skulle få den totala tiden att bli så lång som möjligt.

Oppositionell: Nej den ambitionen har inte vi haft utan vi har skolat in dom på dagis vid fjorton femton månaders ålder, sen vi har delat den tiden rakt av.

Oppositionell/förhandlande: Ja nej, där har i för sig då jag och min tjej haft lite olika åsikter, jag tycker att han kan börja på dagis tidigare och inte känt att det är så viktigt att man är hemma så länge som möjligt.

Alla diskursiva praktiker förutom den oppositionelle uttrycker att det är bäst för barnet att stanna hemma så länge som möjligt. Den oppositionelle menar istället att barnets bästa är att ha tillgång till båda sina föräldrar och att föräldraledigheten därför ska delas, något som har stöd i forskningen (SOU 2005:73, s. 168). Den oppositionelle framhåller även hur viktigt det är med jämställdhet och att pappan måste ta ut mer föräldraledighet än tre månader för att verkligen kunna ta ett fullt ansvar för omvårdnaden av hem och barn. Bekkengen framhåller i sitt arbete att barndiskursen ofta strider mot jämställdhetsdiskursen. Detta kan vara en

förklaring till att det bara är de oppositionella praktikerna som har en jämställd praktik, eftersom de inte anammar diskursen om barnets bästa på samma sätt som de andra praktikerna. I det sista citatet i dialogen ovan illustreras att det är kvinnan som är ansvarig för barnets bästa, vilket alltså motverkar jämställdhet då det ofta är hon som drygar ut sin föräldrapenning. (Bekkengen 2002, s. 144ff) Den nostalgiske praktiken är mest negativ till offentlig finansierad barnomsorg och kan gå så långt som att kalla det institutioner:

Alltså man tyckte ju att de skulle tillbringa så lite tid som möjligt på institutionerna (...) min fru är skolsköterska hon hade alla loven lediga och det har hon fortfarande och det har säkert varit bra på alla sätt. Ja, hon tyckte om tiden också, jag kände aldrig någon direkt avund eller något sådant, jag tyckte mer det var bra att barnen hade det bra under tiden, att inte vara på institutionerna, ja det låter hemskt när man säger det så men ja det är en sorts institution, ja ni ser det kanske inte direkt så men på den tiden så såg man det lite på det sättet, det var väldigt opersonligt, jag vet inte vad du har för erfarenhet? [Till delaktig/nostalgisk]

Det är partnern som är huvudansvarig för hem och barn och den nostalgiske är familjeförsörja ren som arbetar mer än heltid.

De nostalgiska och oppositionella maskuliniteterna har alltså olika syn på faderns och moderns relation till barnet vilket illustreras av följande diskussion mellan dessa diskursiva praktiker:

Nostalgisk: Du får inte glömma bort biologin, navelsträngen är det starkaste bandet

Oppositionell 1: Men jag tror att jag har ett fantastiskt liksom starkt band till mitt barn, jag tror att det är lika starkt som hans mamma så att säga, jag tror verkligen det.

Nostalgisk: Det tror jag säkert men det är svårt att man föreställa sig så innerligt som en kvinna kan, som har gått igenom hela BB (...)

Oppositionell 1: Ja absolut, det är klart att hon har ett försprång så att säga på det sättet med hela graviditeten och så, och det är ju en jättestor investering, en fysisk investering så att säga att bära på barnet och sen hela graviditeten, så det är klart...

Oppositionell 2: (...) ”vi är det sekunda könet liksom”, skratt, men det kan jag inte för min självbevarelsedrift köpa, vi är en känslomässigt lite fattigare variant av kvinnan och det ska vi rätta oss efter va, det kan jag inte acceptera (...)

Den nostalgiske tycker alltså att biologin gör skillnaden mellan män och kvinnor medan de oppositionella istället understryker likheterna mellan könen. Här kan vi se hur de traditionella föreställningarna om kön/genus och föräldraskap kan skapa ett begränsat handlingsutrymme

för de oppositionella praktikerna (SOU 2005:73, s. 161ff, Brembeck 2003, s. 100ff) där de ibland får kämpa för att ses som lika bra föräldrar som mödrar.

Den delaktige menar att det är viktigast att barnet är hemma, det är av mindre vikt med vem. Den förhandlande kan uttrycka att det är synd att han inte varit mer föräldraledig för både barnets och partnerns skull:

(...) Dels för att det hade varit justare för min fru om vi hade kunnat ta ut ungefär lika mycket sådär, det har ju tyvärr inget med barnet att göra mer än att man tror att det är bra om barnet träffar sin pappa också, men det jag tycket hade varit positivt för mig är om jag hade kunnat ta ut mer när barnet är så pass gammalt att det har nåt med sin pappa att göra. (...)

Här illustreras också hur fäder tar ut föräldraledighet för att förverkliga sig själva och för att barnet och pappan ska kunna göra saker tillsammans, något som stämmer väl med vad Chronholm (2004) visar i sin studie.

6.2.5 Föräldraförsäkringens uppbyggnad och fördelning

I vårt material framkommer att utformningen av den svenska föräldraförsäkringen till viss del påverkat hur männen tagit ut föräldraledigheten. Flera av fäderna lyfter fram att de själva eller andra fäder tar ut sin föräldraledighet under sommaren. Något som bekräftas i statistiken över fädernas föräldraledighet. Den nostalgiske och delaktige ser detta som något som de gör för barnens skull eftersom förskolan inte fungerar som vanligt på sommaren och att det är härligt för barnen att vara lediga med föräldrarna under sommaren. Här illustreras hur den delaktige resonerar kring sommaren och detta visar på det villkorliga faderskapet:

(...) så det innebar det att jag fick en lång härlig sommar [Skratt] i båda fallen och skolade in barnen på skola och dagis på hösten så det innebär att jag fick en förlängd semester vilket inte var fel på något vis.

Den nostalgiske som tillhör en annan generation uttrycker sig så här om sommaren:

Jag ser att mina yngre arbetskollegor som är kanske lite mer i er ålder va, dom sparar ju i stort sett, dom sparar ju sin pappaledighet och tar ut det på sommaren, från maj till ja slutet av augusti kanske i kombination med semester och det är ju, ja de flesta av dom gör på det viset, så de sparar ju till barnen är lite äldre alltså tre, fyra och då ja, frågan är ju liksom vem som ska få ut någonting av det, det är ju, är det inte barnet som ska få ut något egentligen?

Här kommer barnens bästa in igen och detta visar på hur den nostalgiske inte ser föräldraledigheten som en jämställdhetsfråga. Att männen tar ut all sin föräldraledighet på sommaren är inte problematiskt utan istället något bra för barnen. Barnets bästa legitimerar därmed faderns villkorliga faderskap. Den förhandlande kan däremot ifrågasätta sommaruttaget även om han förstår det:

(...) Även om jag kanske tycker det är taskigt av dom, fel av dom som utnyttjar pappaledigheten som någon form av extra semester för att man ska kunna vara ledig på somrarna, så förstår jag ändå det, somrarna kan du vara ute du kan leka med dina barn det finns väldigt mycket kvalitetstid man kan lägga då, jag vet inte hur man ska lösa det.

Den oppositionelle som tagit ut halva föräldraledigheten resonerar istället kring hur det är att vara man och föräldraledig:

Många är ju så ohyggligt identifierade med sitt arbete och blir då ingen när man är hemma, men det är ju så löjligt slitsamt att vara hemma, du har inga kollegor att ventileras [med], jag kan komma ihåg att första gången alltså, jag hade redan satt på träningskläderna när min fru kom hem och så stack jag bara ut och sprang, jag måste liksom [Skratt] helt så, riktig kraschlandning, jag hade någon illusion om att jag skulle hinna göra en massa saker, men det fungerade inte.

Den oppositionelle lyfter här även fram de negativa aspekterna av föräldraskapet som annars är tabubelagda att prata om (Bekkengen 2002, s. 144ff) och visar att föräldraledigheten även ska ge möjlighet till egen utveckling (Chronholm 2004).

En av delarna i fokusgrupperna var en diskussion om individualiserad föräldraförsäkring. Här har de olika diskursiva praktikerna distinkta och skilda åsikter. Nedan följer en del av en diskussion:

Nostalgisk: Ja jag tror ju också på, eller jag tror fortfarande på att det är föräldrarna som bestämmer och så är det, jag kan inte låta bli att tänka på barnets bästa, det är hela tiden i den här delningen va.

Oppositionell: Jag tror dom skulle haft det bra med dig också.

Nostalgisk: Nej, nej inte lika bra.

Oppositionell: Mina barn har det bra hos mig i alla fall.

Nostalgisk: Nej det kan jag nog, titta i backspegeln och det tror jag inte att dom hade haft.

Den nostalgiske representerar de traditionella faders- och modersidealen och värnar om valfriheten som den borgerliga politiken står för när det gäller föräldraledigheten (Klinth 2002). Barnets bästa lyfts också fram och kontentan av detta kan sägas vara att modern är en bättre förälder. Detta strider mot den oppositionelles synsätt på föräldraskap vilket också framgår tydligt i diskussionen ovan. Förutom valfrihet kan individualiseringen av föräldraförsäkringen även kallas för tvång:

Nostalgisk/Delaktig: Nä jag tycker inte man ska köra med tvångsmetoder, jag tycker det känns fel.

Förhandlande: Jag är beredd att säga ungefär samma sak, det finns livsöden och man kan inte förutse vilka förutsättningar andra människor har men å andra sidan är det ju så att en regel är en regel och finns den med redan från början tänker man kanske inte på den som ett tvång liksom om man redan första gången man tänker på det så skulle man planera efter det så är jag lite osäker på det, men om man ser på mig som individ så skulle jag drabbas av det men om man tittar på en större grupp av människor, ett samhälle så vet jag inte om det skulle vara negativt. Det skulle definitivt ha försvårat för oss i den situationen vi var i, jag kanske inte skulle ha bytt jobb då i alla fall men...

Den nostalgiske/delaktige ser det som en tvångsmetod och att politikerna inte ska lägga sig i, medan den oppositionelle redovisar en helt annan ståndpunkt när han säger: ”Alltså politiken har ju redan lagt sig i”. Den förhandlande kan se frågan ur båda synvinklarna, han ser därmed det positiva med att individualisera eftersom hela samhället då kan förbättras men han ser även enskilda individuella livsöden som kan påverkas negativt av utformningen av föräldraförsäkringen. Detta kan länkas till ”i-princip-mannen” (Holmberg 1993, s. 31ff), som ser problemet och kan i teorin godta den mer radikala lösningen, men som i praktiken får svårt för egen del att leva som han lär. Den oppositionelle tycker inte oväntat att föräldraledigheten ska delas:

Nej jag tycker absolut att det är, hälften hälften, punkt slut så får man liksom göra som man vill, men jag kan inte förstå varför en tjej skulle vara bättre förälder och om man inte vill varför har man skaffat barn då? (...)

Den oppositionelle lyfter alltså fram detta som en självklarhet och trycker återigen på det faktum att mammor och pappor är lika bra föräldrar. När den oppositionella går i dialog med den nostalgiske och delaktige kan det låta så här:

Oppositionell: Nämen jag tycker absolut att politiken ska lägga sig i det, lite [Skratt] så där står vi liksom långt ifrån varandra **Delaktig:** Det kan bli intressant [Skratt] **Oppositionell:** Jo men jag tycker liksom, jag tror just att dom här pappamånaderna har ju fått en liksom, det finns ju såklart ett motstånd mot dom också, men att dom har vunnit en allmän acceptans och så där, och att väldigt många tycker ju att det är positivt att det hjälper till att förändra attityder det är ju så med politiken, att man är visserligen inne på djupt vatten eller vad man ska säga när politiken går in och påverkar så men man hjälper ju också till att skapa och förändra attityder.

Den oppositionelle lyfter fram de pappamånader som redan finns, och som ju troligtvis har medfört en ökning av fäders uttag av föräldrapenningen (SOU 2005:73, s. 129), och det faktum att politiken kan förändra praktiker och attityder. Detta synsätt sammanfaller således med en slags vänsterpolitik (Klinth 2002). Den oppositionella visar här hur han med hjälp av politiken kan använda sig av vad Holmberg kallar en medveten strategi för att förändra könsstrukturer (Holmberg 1993, s. 31ff). Den oppositionelle lyfter även fram att en individualiserad föräldraförsäkring kan hjälpa arbetstagaren i förhandlingen med arbetsgivaren: ”Ja det är lättare att säga till chefen att ’nu ska jag vara pappaledig’ om man inte har bestämt det själv [Skratt]”.

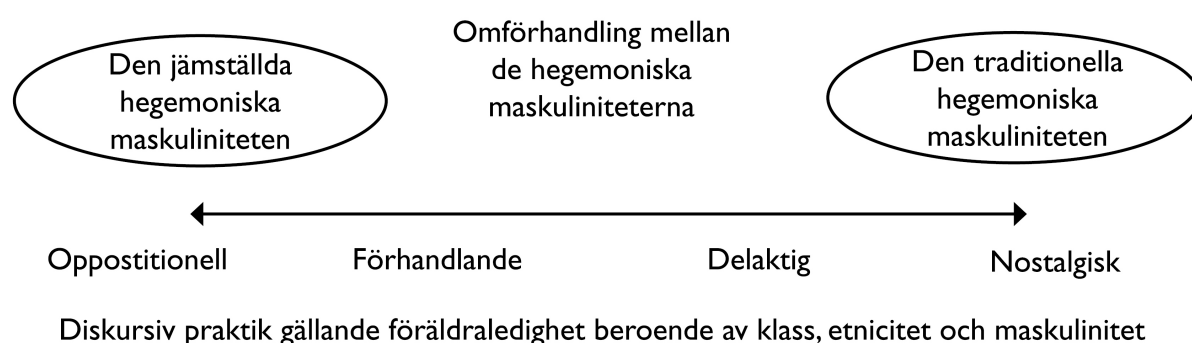
Ett annat argument som den nostalgiske eller delaktige kan framhålla är *individens* eget val:

Delaktig: Ja det är ju klart, det är ju ett annat, så liksom, det är samma sak där, åter tillbaka till individualisering liksom, det behöver inte betyda manligt eller kvinnligt, men individerna måste liksom få styra [Skratt] **Delaktig/Nostalgisk:** Ja **Delaktig:** Annars boxar man in sig i en situation där man dikterar hur den ena eller andra ska tycka kan jag känna då och det tror jag inte fungerar. **Delaktig/Nostalgisk:** Nej, vi kan nog bara vänta på ytterligare attitydförändringar.

Här kan vi se hur den delaktige och den nostalgiske i stort sett håller med varandra. Diskussionen i gruppen kommer istället mer att stå mellan den oppositionelle och de övriga. Argumentet att vi ska vänta på attitydförändringar kan kopplas till diskrepansen mellan ideal och praktik, som utredarna i *Reformerad föräldraförsäkring* framhåller kan praktiken ofta påverka jämställdhet mer än attityder (SOU 2005:73, s. 164).

7 Avslutande reflektioner

I detta avsnitt reflekterar vi avslutningsvis över vår analys och våra resultat. För att ge en bild av våra reflektioner har vi med hjälp av analysen och de teoretiska perspektiven skapat en modell för den omförhandling som vi menar pågår mellan två hegemoniska maskuliniteter; den jämställda hegemoniska maskuliniteten och den traditionella hegemoniska maskuliniteten.

Figur 7.1 Omförhandlande av den hegemoniska maskuliniteten

Modellen visar hur män förhåller sig till reproduktivt arbete och då mer specifikt föräldraledighet. Vi menar att de två hegemoniska maskuliniteter som vi identifierar dominerar samhällsdiskursen. Den ena är den jämställda hegemoniska maskuliniteten som utgår från den jämställdhetsdiskurs vilken vi redogjort för tidigare i uppsatsen²². Den andra är den traditionella hegemoniska maskuliniteten som, till skillnad från den förstnämnda, utgår från de historiska ideal som föreskriver män som arbetsorienterade och icke-omvårdande. Vi menar att den traditionella hegemoniska maskuliniteten utmanas av den jämställda hegemoniska maskuliniteten, vilket medför att den traditionella inte längre är lika självklar. Connell framhåller att den hegemoniska maskuliniteten ger patriarkatet dess legitimitet. Den jämställda hegemoniska maskulinitet som vi identifierar i vårt material har enligt oss potential att försvaga patriarkatets legitimitet. Heteronormativiteten finns dock fortfarande kvar och den heterosexuella matrisen reproducerar därmed olikheterna mellan könen.

---

²² Se kapitel 4.

De olika diskursiva praktikerna placerar sig som modellen i figur 7.1 visar på olika avstånd från de båda hegemonierna. Den nostalgiske representerar den traditionella hegemoniska maskuliniteten som inte tar ut någon föräldraledighet alls och den oppositionelle placerar sig vid den jämställda hegemoniska maskuliniteten som delar lika på föräldraledigheten. De flesta män placerar sig dock enligt statistiken om föräldraledighet i mitten av skalan bland den förhandlande och den delaktiga. Vi undrar om det är där den reella hegemoniska maskuliniteten befinner sig i praktiken i dagens samhälle? Män förhåller sig till båda dessa hegemoniska maskuliniteter samtidigt och placeringen på skalan av diskursiva praktiker gällande föräldraledighet är beroende av klass, etnicitet och maskulinitet. Vi menar alltså att män intellektuellt sett förhåller sig till en jämställd hegemonisk maskulinitet men att de i praktiken även påverkas av den traditionella hegemoniska maskuliniteten.

I vårt material är de män som representerar den oppositionella maskuliniteten ungefär lika många som de förhandlande och delaktiga maskuliniteterna tillsammans. Eftersom endast tre procent av männen i Sverige delar på föräldraledigheten och därmed innehar en oppositionell praktik är de oppositionella överrepresenterade i vårt material jämfört med resten av samhället. De nostalgiska praktikerna är i vår studie minst till antalet och eftersom de tillhör en annan generation kan vi inte uttala oss om hur representativa de är i jämförelse med dagens statistik om föräldraledighet. Då vi befinner oss i Lund och har ett akademiskt kontaktnät är de män som medverkar i vår undersökning medelklass. Vi menar att detta till stor del påverkar studiens resultat. Såsom vi tidigare påtalat förhåller sig medelklassföräldrar i högre grad än andra klasser till jämställdhetsdiskursen. Om vi hade haft ett urval som representerade en arbetarklass hade våra resultat antagligen förskjutits mot den traditionella hegemoniska maskuliniteten. Ifall deltagarna i våra fokusgrupper hade tillhört en överklass hade vi sannolikt också fått ett annat resultat. Möjligtvis hade exempelvis hushållsnära tjänster förts på tal mer i diskussionerna. Trots detta menar vi att vår studie är av relevans och intresse eftersom den modell vi utarbetat kan appliceras på många olika typer av material.

De män i vår undersökning som representerar den nostalgiska maskuliniteten är alla är födda på 1940- eller 1950-talet. Vi menar att detta tyder på att män i äldre generationer förhåller sig mindre aktivt till jämställdhetsdiskursen jämfört med män i yngre generationer. Ett resultat i vår studie är att männen har den jämställda hegemoniska maskuliniteten som intellektuellt ideal, medan de i praktiken påverkas av den traditionella hegemoniska maskuliniteten och därför praktiserar ett slags mellanting av dessa maskuliniteter. Den diskursiva praktik som till största delen representerar detta är den förhandlande.

Trots att den oppositionella praktiken representerar en jämställd hegemonisk maskulinitet gör diskrepansen mellan ideal och praktik att den oppositionella riskerar att av omgivningen ses som ”konstig” och ”udda”, vilket de oppositionella männen i vårt material synliggör. Detta kan delvis ha att göra med att män och kvinnor i enlighet med den heterosexuella matrisen, ska vara varandras motsatser vilket antas skapa begäret dem emellan. Det kan uppfattas som att en man som är föräldraledig en längre tid närmar sig det kvinnliga omvårdnadsidealet alltför mycket och betraktas därför inte som en ”riktig man” av omgivningen.

Ett annat resultat av vår studie är att mäns uttag av föräldraledighet till stor del beror på deras egna val. De oppositionella visar exempelvis tydligt att de tillsammans med sin partner *valt* att dela lika och sträva efter jämställdhet i sitt föräldraskap. De andra diskursiva praktikerna lyfter ofta upp att yttre faktorer såsom arbetet har påverkat deras val av hur stor del av föräldraledigheten de har tagit ut. Vi menar att faktorer som arbetslivets attityder och föräldraförsäkringens utformning tillsammans med männens diskursiva maskulina praktik, växelvis påverkar männens del i det reproduktiva arbetet. I vilken utsträckning männen deltar i det reproduktiva arbetet och delar på föräldraledigheten ser vi som ett val som varje enskild man gör. Detta val menar vi påverkas av samhälleliga strukturer, politikens utformning, klass, etnicitet och maskulinitet.

Då männens föräldraskap i högre grad än kvinnornas är villkorligt kan arbetsgivarens åsikter påverka män både till att ta ut föräldraledighet men också till att låta bli. Detta blir tydligt när männen i vårt material uttrycker vikten av manliga förebilder. Män i omgivningen som väljer att vara föräldralediga, underlättar för andra män att inkludera faderskapet i sin maskulinitet och att utveckla ett maskulint omvårdande. Om en manlig chef på en arbetsplats väljer att ta ut föräldraledighet visar han på en positiv attityd till föräldraledighet vilket kan göra att de män som arbetar där väljer att göra detsamma. En manlig chef kan alltså ge legitimitet antingen till den traditionella hegemoniska maskuliniteten eller till den jämställda hegemoniska maskuliniteten. Om en kvinnlig chef skulle göra samma sak kanske det inte skulle vara av lika stor vikt eftersom det i praktiken ses som självklart att hon ska ta ut en stor del av föräldraledigheten.

Tydligt i både vårt material, liksom i tidigare forskning, är att kvinnor i stor utsträckning är de ansvariga vad gäller omvårdnad och hushållsarbete medan männens faderskap är mer villkorligt. Många män i vårt material argumenterar för att det just i deras situation råkade passa bättre att kvinnan var hemma och vår tolkning är att de har svårt att se vilka strukturer som påverkat dem. För att minska diskrepansen mellan jämställdhetsdiskurs och

jämställdhetspraktik menar vi att en individualiserad föräldraförsäkring skulle kunna vara en lösning. En individualiserad föräldraförsäkring skulle kunna utveckla mäns praktiker så att de överensstämmer med det intellektuella idealet. På så vis menar vi att även attityder och strukturer skulle kunna förändras. Detta i motsats till Bekkengen som hävdar att en individualiserad föräldraförsäkring inte skulle förändra mäns praktiker eftersom kvinnorna skulle fortsätta ansvara för omvårdnad och hushåll. Vi ser självfallet det problematiska i att knyta alltför stora förhoppningar till att föräldraledighet automatiskt leder till jämställda föräldrapar, men vi ser ändå en delad föräldraledighet som ett viktigt steg i detta avseende. Vi ser en förändringsvilja hos männen i fokusgrupperna och menar att de genom sin praktik kan ta mer ansvar, göra sitt föräldraskap ovillkorligt och därmed bli mer jämställda. Vi ser även en delad och individualiserad föräldraförsäkring som ett led i att minska den statistiska diskrimineringen av kvinnor på arbetsmarkanden.

Med hjälp av politiska incitament tror vi alltså att det går att förändra den frånvarande fadern till en närvarande. Vi menar dock att dessa processer är tröga och att mycket arbete återstår innan vi uppnår ett delat och jämställt föräldraskap. Eftersom en begränsning i denna studie är att de män som medverkat enbart utgörs av män som tillhör en svensk medelklass, anser vi att det är av yttersta vikt att i vidare forskning även studera män från andra klasser och utlandsfödda svenskar. Vi tror att detta skulle ge ett delvis annat resultat. Vi ser även en studie av kvinnors förhållande till föräldraledighet som ett givet steg vidare i en fortsatt forskningsprocess inom ämnesområdet.

Slutligen vill vi framhålla det positiva i att ha fått ta del av deltagarnas åsikter, tankar, diskussioner och omförhandlingar kring föräldraledighet, något som inte bara berikat vårt forskningsarbete utan också oss själva. Vi vill därför särskilt tacka de män som deltagit i vår studie och därmed gjort det möjligt för oss att överhuvudtaget genomföra denna undersökning.

8 Referenser

8.1 Tryckta källor

- Bekkengen, Lisbeth 2002. *Man får välja: om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Malmö: Liber AB.
- Brandth, Berit – Kvande, Elin 1998. "Masculinity and child care: the reconstruction of fathering" s. 293-313 i *The sociological review* vol. 46 nr. 2 1998.
- Brandth, Berit – Kvande, Elin 2002. "Reflexive fathers: negotiating parental leave and working life" s. 186-203 i *Gender, work and organization* vol. 9 nr. 2 2002.
- Brembeck, Helene 2003. "De 'nya' mödrarna" s. 100-117 i Bäck-Wiklund, Margareta – Johansson, Thomas (red.) *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och kultur.
- Bäck-Wiklund, Margareta – Johansson, Thomas 2003. "Nätverksfamiljens yta och djup. Avslutande reflektioner" s. 286-301 i Bäck-Wiklund, Margareta – Johansson, Thomas (red.) *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och kultur.
- Bäck-Wiklund, Margareta 2003. "Familj och modernitet" s. 17-39 i Bäck-Wiklund, Margareta – Johansson, Thomas (red.) *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och kultur.
- Chronholm, Anders 2004. *Föräldraledig pappa – mäns erfarenheter av delad föräldraförsäkring*. Göteborg: Dept. of Sociology.
- Connell, R.W. 1995. *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.
- Dahl, Ulrika 2005. "Scener ur ett äktenskap: jämställdhet och heteronormativitet" s. 48-71 i Don Kulick (red.) *Queersverige*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Eldén, Sara 2005. "Att fånga eller bli fångad i diskursen? Om diskursanalys och emancipatorisk feministisk metodologi" s. 60-74 i Lundquist, Åsa – Davies, Karen – Mulinari, Diana (red.) *Att utmana vetandets gränser*. Malmö: Liber.
- Engström, Annika 2006. "Bara en av trettio pappor delar lika" i *Svenska Dagbladet* 2006-11-07.
- Eriksson, Maria 2003. *I skuggan av pappa – Familjerätten och hanteringen av faders våld*. Stehag: Förlags AB Gondolin.

- Halldén, Gunilla – Hydén, Margareta – Zetterqvist Nelson, Karin 2003. "Familjeliv och homosexualitet" s. 172-187 i Bäck-Wiklund, Margareta – Johansson, Thomas (red.) *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och kultur.
- Hobson, Barbara 2004. "Pappavänligt samhälle: faderskap, papparoll och pappor i välfärdssamhället" s. 84-105 i Florin, Christina – Bergqvist, Christina *Framtiden i samtiden: könsrelationer i förändring i Sverige och omvärlden*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Holmberg, Carin 1993. *Det kallas kärlek: en socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*. Stockholm: Alfabeta Bokförlag.
- Hwang, Philip 2000. *Faderskap i tid och rum*. Stockholm: Natur och kultur.
- Johansson, Thomas 2004. *Faderskapets omvandlingar: frånvarons socialpsykologi*. Göteborg: Daidalos.
- Klinth, Roger 2002. *Göra pappa med barn: den svenska pappapolitiken 1960-95*. Umeå: Boréa Bokförlag.
- Letherby, Gayle 2003. *Feminist research in theory and practice*. Buckingham: Open University Press.
- Lindholm, Margareta 1993. "Gender Trouble" s. 8-11 i *Tvärtanten* nr. 1 1993.
- Litosseliti, Lia 2003. *Using focus groups in research*. London: Continuum.
- Madriz, Esther 2000. "Focus groups in feminist research" s. 835-848 i Denzin, Norman K – Lincoln, Yvonna S. (red.) *Handbook of qualitative research*. Andra upplagan. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Plantin, Lars 2001. *Mäns föräldraskap – om mäns upplevelser och erfarenheter av faderskapet*. Göteborg : Institutionen för socialt arbete.
- Plantin, Lars 2003. "Faderskap i retorik och praktik : om 'nya' fäder i gamla strukturer" s. 143-159 i Bäck-Wiklund, Margareta – Johansson Thomas (red.) *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och kultur.
- Rosenberg, Tiina 2005. "Inledning" s. 7-34 i *Könet brinner! Judith Butler – Texter i urval av Tiina Rosenberg*. Stockholm: Natur & kultur.
- SCB 2004, *På tal om kvinnor och män*.
- SOU 2005:73 *Reformerad föräldraförsäkring: kärlek, omvårdnad, trygghet*. Betänkande och Bilagor från Föräldraförsäkringsutredningen. Stockholm: Fritze.
- Wibeck, Victoria 2000. *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

8.2 Nätpublicerade källor

En hemsida som kallas ”Makt, så klart” vilket är ett läromedel om jämställdhet. *Intervju med Lisbeth Bekkengen, Pappor kan välja*. Tillgänglig 2007-05-15
<http://www.jamstallldhet.nu/sokindex.htm>.

SCB:s hemsida, *Levnadsförhållanden Jämställdhetsstatistik, Uttag av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning 1974-2005*. Tillgänglig 2007-02-15:
http://www.scb.se/templates/tableOrChart____27563.asp.

8.3 Muntliga källor

8.3.1 Fokusgrupperna

Fokusgrupp 1 (fem deltagare) den 17/3-2007, i en bostadsföreningslokal i Lund.

Fokusgrupp 2 (fyra deltagare) den 18/3-2007, i en bostadsföreningslokal i Lund.

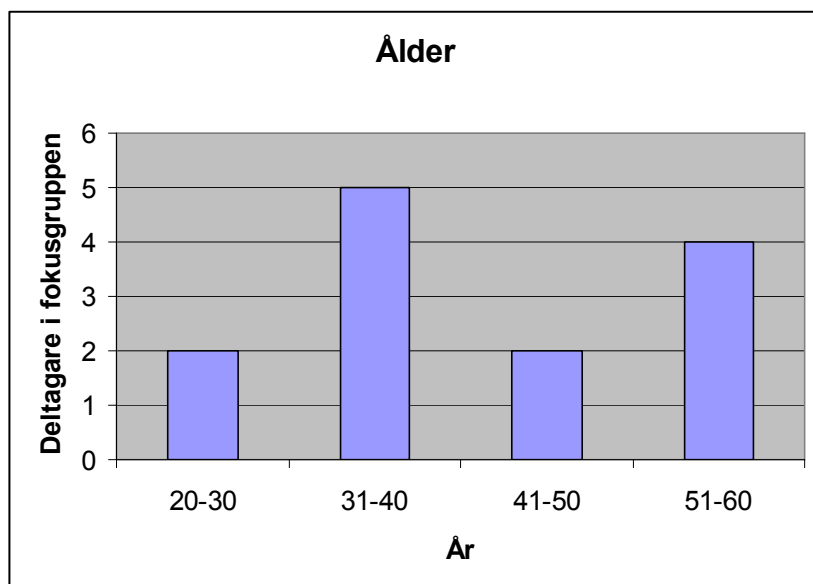
Fokusgrupp 3 (fyra deltagare) den 19/3-2007, i en bostadsföreningslokal i Lund.

9 Bilagor

9.1 Fokusgruppernas sammansättning

9.1.1 Ålder

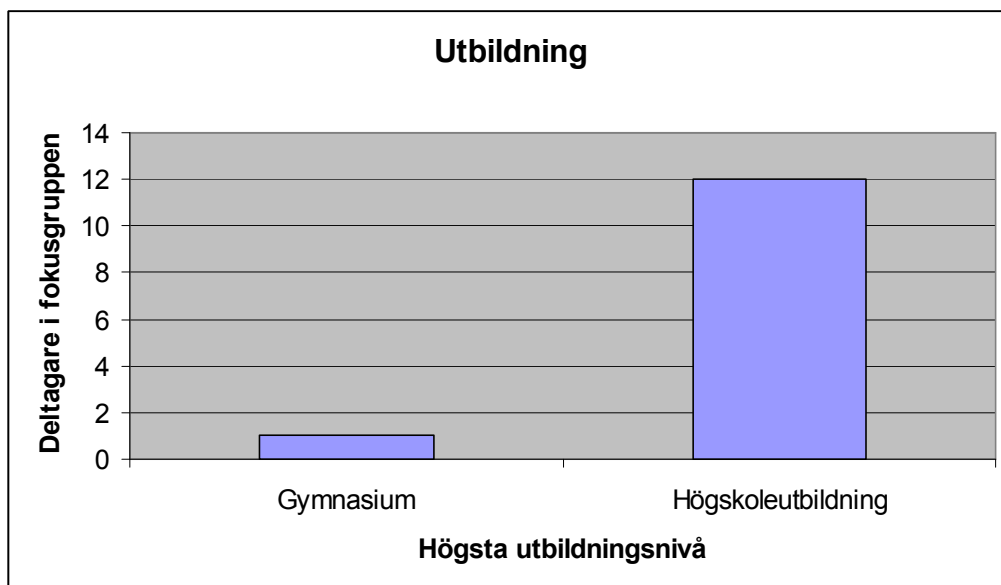
Åldersammansättningen i fokusgrupperna var relativt blandad, dock var åldersgruppen 31-40 år överrepresenterad. Detta kan betyda att de flesta som var intresserade av att delta i studien var i den ålder då män ofta har småbarn (SOU 2005:73). Möjligtvis kan intresset för deltagande i studien bland män i just denna ålderskategori alltså hänga samman med att dessa män hade färsk erfarenhet av föräldraledighet. Vi hade dock deltagare från alla åldersgrupper i våra fokusgrupper och tror därför att förutsättningarna varit goda när det gäller att få fram en nyanserad bild av attityder och erfarenheter gällande delad föräldraledighet och eventuella generationsskillnader.

Figur 9.1

9.1.2 Utbildning

Vad gäller deltagarnas utbildning var våra fokusgrupper mycket homogena. Deltagarna tillhörde svensk medelklass och det är i sammanhanget viktigt att betona att detta till stor del kan ha påverkat studiens resultat. Som tidigare påtalats är det just män födda inom Norden med högskoleutbildning som tar ut mest föräldraledighet. Samtidigt kan konstateras att män i södra Sverige tar ut minst föräldraledighet i landet.

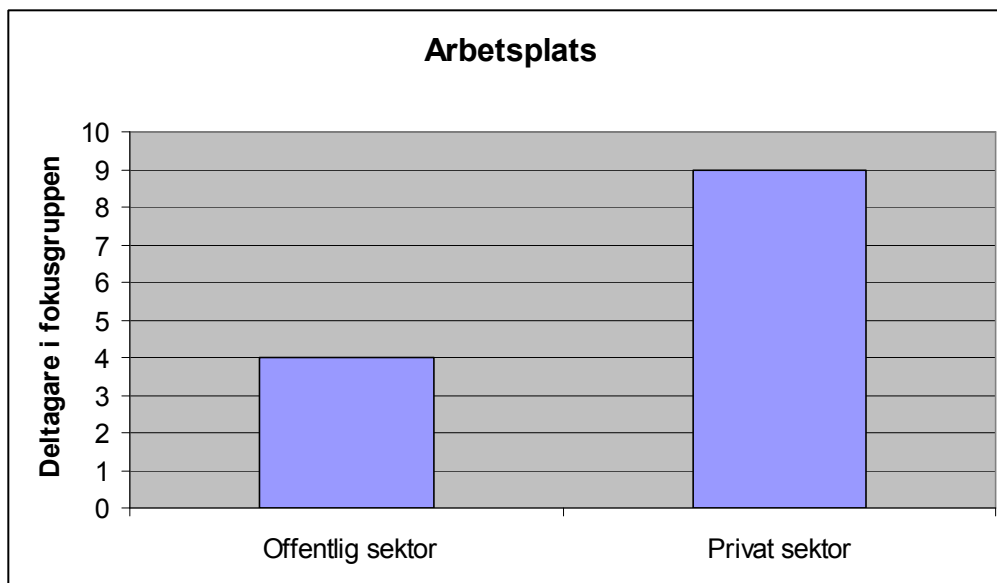

Figur 9.2

9.1.3 Arbetsplats

Vi har redan tidigare varit inne på att män inom offentlig sektor tar ut förhållandevis mer föräldraledighet än män som arbetar inom privat sektor. Fäderna i våra diskussionsgrupper kom till största del från den privata sektorn och kan därför tänkas uppvisa en mer negativ attityd tilldelad föräldraledighet, bland annat på grund av att ersättningsavtalen avseende föräldraförsäkringen ofta är sämre för män inom privat sektor jämfört med män i offentlig sektor. Dock är män som arbetar i offentlig sektor något överrepresenterade jämfört med samhället i stort där endast 20 procent män arbetar i offentlig sektor (SCB 2004, *På tal om kvinnor och män*).

Figur 9.3

9.2 Rekrytering

Denna annons användes vid rekryteringen av deltagarna i fokusgruppen, både i e-post, brev och på anslagstavlor.

Är du pappa?

...och kan tänka dig att medverka i en studie kring föräldraledighet?

Vi är två studenter på Genusvetenskapliga institutionen på Lunds Universitet som i vår ska skriva C-uppsats om Män och Föräldraledighet. Vi söker dig som är pappa och har varit eller inte varit föräldraledig för att få din syn på denna fråga.

Vi kommer att bilda så kallade fokusgrupper med ca 5 personer för att där diskutera frågor kring föräldraledighet och uppfattningar och erfarenhet kring detta. Vi är mycket intresserade av dina tankar och erfarenheter för att få en större förståelse för frågan! Självklart kommer vi inte att uppge ditt namn i uppsatsen.

Är du intresserad att delta hör av dig till [våra kontaktuppgifter].

9.3 Intervjuguide för fokusgrupperna

I samband med rekryteringen av deltagarna ställde vi ett antal snabba frågor för att säkerställa att grupperna inte skulle bli för homogena. Dessa var: Ålder? Ålder på barn? Gift/Sambo/Ensamstående? Har du varit föräldraledig? I sådana fall hur länge? Sammanboende med barnets mamma?

Fokusgrupperna leddes av moderatorn, Lisa. Assistenten, Katarina, ansvarade för tekniken och för att anteckna vad som sades samt deltagarnas kroppsspråk och annat som inte kunde uppfattas på band. Nedan följer intervjuguiden som användes.

Intervjuguide

Moderator: Lisa

Assistent: Katarina

Inledning

Välkomna och tack för att ni tagit er hit! Syftet med detta möte är att diskutera era idéer, åsikter och erfarenheter på ämnet föräldraledighet. Vad ni diskuterar här idag kommer vara till stor hjälp för vår uppsats och efter mötet idag kommer ni ha möjlighet att ställa frågor till oss om uppsatsen eller dagens diskussion. Ni har alla blivit inbjudna för att ni har något gemensamt, ni är alla pappor, och för att ni kan tänkas ha massor av olika erfarenheter och viktiga synpunkter på ämnet föräldraledighet. Idén med gruppdiskussionen är att låta er dela med er av era uppfattningar i en avslappnad och informell miljö. Det finns inga svar som är rätt eller fel utan bara olika sätt att se på saker och ting. Alla synvinklar och negativa eller positiva kommentarer är viktiga. Såklart är det upp till er vad ni säger, hur ni säger det och hur mycket ni vill säga. Oroa er inte över vad som förväntas av er eller att ni ska komma fram till samma uppfattning i gruppen. Var dock noga med att låta alla prata och att inte avbryta andra. Vi vill även framhålla att vi inte är några experter. Vi har ingen erfarenhet av att vara föräldrar, det är ni som har kunskapen. Vi tar heller ingen ställning i någon fråga. Ni kommer få att prata väldigt fritt, jag kommer bara att gå in om jag tycker att något behöver förtydligas, det blir tyst eller att ni glider för långt ifrån ämnet. Så att vi inte missar detaljer i det ni säger skulle vi vilja spela in diskussionen. Vi hoppas att detta är okej för er? Allt

material som vi tar upp i uppsatsen kommer att vara anonymt eller med fingerade namn och vi kommer att slänga banden när vi transkriberat dem. Vår diskussion kommer att vara ungefär en timme och under den här tiden kommer vi att ta upp tre olika diskussionsområden.

För att värma upp tänkte jag att vi börjar med en presentationsrunda där ni exempelvis kan berätta era namn och ålder på era barn.

Del 1 – Individuella erfarenheter

- Hur planerade ni för föräldraledigheten innan förlossningen? Hur blev det sen? Som ni hade tänkt er? Gå runda.
- Hur planerade ni att ert liv skulle vara? Vad gjorde att ni tog de beslut ni gjorde? Var ni överens? Hur såg diskussionen ut? Fanns det några problem när ni bestämde er?
- Hur berättade ni på arbetsplatsen om er eventuella föräldraledighet? Hur mottogs beslutet?

Del 2 – Varför tror ni att det ser ut som det gör?

Lämna ut statistik.

- Varför tror ni att det ser ut såhär utifrån ert eget och andras perspektiv? Gå runda.
- Hur kan detta förändras? Vilka faktorer påverkar att det är så ojämnt uttag?

Del 3 – Individualiserad föräldraförsäkring?

- Mycket kort information om hur föräldraförsäkringssystemet ser ut nu av moderatorn. Hur påverkades ni av pappamånaderna? Gå runda.
- Tycker ni att politiken har med det här att göra? Hur påverkas uttaget av föräldraledighet av hur systemet ser ut?

Del 4 – Tillägg

- Är det något ni vill tillägga till diskussionen?

Del 5 – Enkät

Ålder

- 20-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- 61-70

Arbetsplats

- Offentlig sektor
- Privat sektor
- Annat

Högsta utbildningsnivå

- Grundskola
- Gymnasium
- Högskoleutbildning